

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

2013

Zuzana Samohejlová

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Bakalářská práce

**Dějiny Tovaryšstva Ježíšova v českých zemích
se zaměřením na Klatovy**

Zuzana Samohejlová

Plzeň 2013

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Katedra filozofie

Studijní program Humanitní studia

Studijní obor Humanistika

Bakalářská práce

Dějiny Tovaryšstva Ježíšova v českých zemích

se zaměřením na Klatovy

Zuzana Samohejlová

Vedoucí práce:

PhDr. Drahomír Suchánek, Ph.D.

Katedra historických věd

Fakulta filozofická Západočeské univerzity v Plzni

Plzeň 2013

Prohlašuji, že jsem práci zpracovala samostatně a použila jen uvedených pramenů a literatury.

Plzeň, duben 2013

.....

Na tomto místě bych ráda poděkovala vedoucímu práce PhDr. Drahomíru Suchánkovi, Ph.D. za odborné vedení a za veškerý čas, který mi věnoval.

Obsah

1. ÚVOD	1
2 POČÁTKY ŘÁDU TOVARYŠTVA JEŽÍŠOVA	3
2.1 Ignác z Loyoly	4
2.2 Vnitřní řád Tovaryšstva	6
2.3 Misie a misionáři	8
3. PŘÍCHOD A PŮSOBENÍ TOVARYŠTVA JEŽÍŠOVA NA ČESKÉM ÚZEMÍ... ..	11
3.1 Rekatolizace a Tovaryšstvo Ježíšovo	14
3.2 Zakládání kolejí a seminářů.....	17
4. TOVARYŠTVO JEŽÍŠOVO V KLATOVECH	21
4.1 Vyučování na gymnáziích řádu Tovaryšstva Ježíšova	23
4.1.1 Pedagogický sbor a studenti na gymnáziu Tovaryšstva Ježíšova	26
4.1.2 Každodennost na jezuitském gymnáziu	28
4.2 Změna architektonického rázu města Klatovy	29
4.3 Katakomy.....	32
5. ZÁVĚR	34
6. SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	36
7. RESUMÉ	38
8. PŘÍLOHA	39

1. ÚVOD

Jako téma své bakalářské práce jsem si zvolila Dějiny Tovaryšstva Ježíšova v českých zemích se zaměřením na Klatovy. Cílem mé práce je shrnutí vzniku a vývoje Tovaryšstva Ježíšova v obecném i českém kontextu. Také jsem se zaměřila na život členů řádu a působení řehole. Tato práce nemá čtenáři přiblížit činnost řádu až po současnost, ale pouze působení tzv. prvního Tovaryšstva, které fungovalo od svého založení, tedy roku 1534 až do svého zrušení v roce 1773.

Důvodem proč jsem si zvolila tuto problematiku, byl zájem o historii a zároveň to byl prostředek, díky kterému jsem se dozvěděla více o dějinných událostech města, ve kterém žiji.

Pro lepší přehlednost jsem se rozhodla práci rozdělit na tři hlavní části. První jsem nazvala Počátky řádu Tovaryšstva Ježíšova. Druhou má název Příchod a působení Tovaryšstva Ježíšova na českém území a třetí Tovaryšstvo Ježíšovo v Klatovech.

V první kapitole se zabývám nejen obecnými dějinami řádu, jeho vznikem a vnitřním uspořádáním, ale i misemi, které umožnili rozšíření řádu na všechny tehdy známé kontinenty. Pozornost jsem věnovala také životu zakladatele řádu Ignáce z Loyoly.

V druhé kapitole se pokusím přiblížit příchod a působení řádu na českém území. V této části jsem se také věnovala politické situaci v Českém království, která usnadní pochopení problematiky. Samozřejmě jsem se neopomněla zmínit ani o zakládání kolejí, seminářů a univerzit.

Poslední kapitola má název Tovaryšstvo Ježíšovo v Klatovech. Zde se zabývám příchodem jezuitů do Klatov, který se snažím zasadit do dějinného kontextu města. Značnou část pozornosti věnuji výuce na gymnáziích Tovaryšstva Ježíšova, nejdříve obecně a poté se zaměřením na Klatovy. Také je mou snahou přiblížit čtenáři, jak královské město Klatovy vypadalo před příchodem řádu, jak výstavba komplexu jezuitských budov ovlivnila architektonický ráz města a v neposlední řadě se také zabývám každodenním životem jezuitů i jejich žáků.

Cenným zdrojem mi v první kapitole byl sborník příspěvků s názvem *Bohemia Jesuitica 1556-2006 I*. V tomto díle se nacházejí příspěvky, jak od členů řádu, tak od historiků, kteří se danou problematikou zabývají již delší dobu. V knize se dočteme

o Tovaryšstvu Ježíšovu od jeho založení až téměř po současnost. Příspěvky byly rozděleny do dvou dílů a pro mé účely postačil první díl.

Při psaní druhé kapitoly mi velkou pomocí bylo dílo od Ivany Čornejové s názvem *Tovaryšstvo Ježíšovo: Jezuité v Čechách*. Tato kniha byla velkým přínosem. Ivana Čornejová zde shrnuje nejdůležitější momenty řádu obecně i na českém území. Také jsem čerpala z knihy Jaroslava Kadlece, *Přehled českých církevních dějin II*. Jaroslav Kadlec podává ucelený obraz vývoje církve v českých zemích. K lepšímu pochopení chování jednotlivých řádů i církevních hodnostářů používá podrobný popis politické situace v dané době, což umožní lepší pochopení problematiky.

Při psaní třetí kapitoly mi důležitým zdrojem informací byla kniha od Kateřiny Bobkové - Valentové s názvem *Každodenní život učitele a žáka jezuitského gymnázia*. Jak z názvu vyplývá, autorka se podrobně věnuje obecnému fungování jezuitského gymnázia a každodennímu životu učitele a žáka. V tomto ohledu mi byla kniha velice nápomocna, protože přináší ucelený obraz jezuitského školství. Také sborník příspěvků *Balbínovská miscellanea* byl užitečným zdrojem. Zde jsou příspěvky věnované především jezuitské koleji a gymnáziu v Klatovech. Z jednotlivých příspěvků je patrné, kteří jezuité byli pro rozvoj klatovského školství nejdůležitější.

2 POČÁTKY ŘÁDU TOVARYŠTVA JEŽÍŠOVA

Tovaryšstvo Ježíšovo (*Societas Iesu*), neboli jezuité, vzniklo jako mužský řeholní řád římskokatolické církve, který má v dnešní době po celém světě necelých 20 tisíc členů. Založil ho dne 15. srpna 1534 Ignác z Loyoly. Během několika desítek let se přetvořil v jeden z nejvlivnějších církevních řádů. Roku 1540 dal papež souhlas k vytvoření nového jezuitského řádu. Podle některých historických pramenů byl nový řád schválen papežem ústně již 3. září 1539 v Tivoli a ústní schválení dal pak potvrdit kardinálům. Ale teprve 27. září 1540 byl nový řád schválen oficiálně, a to bulou *Regimini militantis Ecclesiae*. Roku 1773 jej nechal papež Klement XIV. zrušit svým breve *Dominus ac Redemptor noster*. Ovšem řád nikdy zcela nezanikl, a proto ho papež Pius VII. nechal bulou *Sollicitudo omnium ecclesiarum* roku 1814 celosvětově obnovit.¹

Název Tovaryšstvo Ježíšovo, pochází od zakladatele řádu a jeho přátel, kteří se označovali jako Ježíšova společnost (*Compagnia de Jesus*). Ve znaku jezuitů se nacházejí tři písmena IHS, která jsou někým vysvětlována jako monogram jména Ježíš v řecké podobě (IHCOYC) a jiným jako zkratka latinského *Iesus hominum Salvator* - Ježíš, Spasitel lidí.²

Societas Iesu nemá žádnou ženskou větev. Protože ženy nesměly vstoupit do řádu jezuitů, zakládaly si své vlastní řády, které následovaly učení Ignáce z Loyoly a jeho ducha. Jedním z nich jsou například sestry Marie Wardové, „anglické panny“, nyní Congregacio Jesu. Tento řád vznikl v roce 1609 v St. Omer ve Francii a dnes má 2 700 řeholnic. V České republice působí Společnost sester Ježíšových, která vznikla pod vedením jezuitky Roberta Kunerta v Rakousku, a která se na české území dostala po roce 1990, dnes má zde už několik desítek členek.³

¹ NOVOTNÝ, Jiří, POLÁK, František. *Tajné dějiny jezuitů*. Praha: Adonai, 2001, s. 60.

² Dostupné z WWW: <http://www.jesuit.cz/ihs.php>.

³ Dostupné z WWW: <http://www.jesuit.cz/charakteristika.php>.

2.1 Ignác z Loyoly⁴

Zakladatel řádu Tovaryšstva Ježíšova, byl baskický šlechtic a voják Ignác z Loyoly. Narodil se roku 1491 na zámku Loyola v severním Španělsku. Jeho rodiči byli don Beltrán Yáñez de Oñaz y Loyola a doña Marina Sáenz de Licona y Balda. Ignác se narodil jako poslední z třinácti dětí. Jeho rodina patřila k přednějším mezi nižší šlechtou v baskické provincii.⁵

V mnoha pramenech se dočteme o Ignácových uvolněných mravech, ale tohle tvrzení je sporné, protože Loyolové byli velmi zbožní, dokonce vlastnili farní kostel v Azpeitii.⁶ Ve svých jednadvaceti letech byl zaměstnán u dona Antonia Manriqua de Lara jako gardista a sekretář.⁷ Když se roku 1521 zmocnili Francouzi vedeni Andrém de Foix města Pamplony, utrpěl Iñigo při obraně města ošklivé zranění. Dělová koule mu roztránila holenní kost. Tím skončila jeho vojenská kariéra.

Po mnoho měsíců se zotavoval na zámku v Loyole, kde se věnoval čtení rytířských románů, které mu velmi imponovaly. Když přečetl všechny romány dostupné na zámku, přinesli mu jednu knihu s legendami o svatých a Život Kristův od Ludolfa Saského.⁸ Tato díla výrazně ovlivnila Ignácův další život. „... *Když se zabýval myšlenkou světskou, pociťoval sice velké potěšení, ale když se jí později unavil a nechal jí, zjistil, že je vyprahlý a nespokojený. Když však myslel na to, že by šel bos do Jeruzaléma, jedl pouze byliny a dodržoval přísnou askezi, o které věděl, že ji dodržují svatí, nejenže pociťoval útěchu, když na to myslel, ale i když na to nemyslel, zůstával spokojený a veselý... Začal rozeznávat různé duchy, kteří ho ovlivňovali; totiž ducha d'áblova a ducha Božího. To byl jeho první úsudek ve věcech duchovních.*“⁹

Po uzdravení se vydal na cestu do Montserratu. Po noci, kterou strávil bděním v benediktinském klášteře u obrazu Madony v Montserratu, vyměnil svůj oděv za ten, ve kterém putoval až do Jeruzaléma. Po návštěvě Montserratu se vydal do Manrese.

⁴ Jeho skutečné jméno má v dnešní době mnoho podob, nejčastěji je uváděn jako Iñigo López de Loyola. Jméno Iñigo získal při křtu. Takto bývalo do španělštiny přepisováno jméno Enneco. Jméno dostal podle španělského benediktinského opata baskického původu.

⁵ Souborné dílo. *Ignác z Loyoly*. Velehrad: Refugium Velehrad – Roma, 2005, s. 202.

⁶ KIECHLE, Stefan. Ignác z Loyoly – jeho postava ve své době. In *Bohemia Jesuitice 1556–2006 I*. Praha: Karolinum, 2010, s. 57–58.

⁷ Tamtéž, s. 59.

⁸ ČORNEJOVÁ, Ivana. *Tovaryšstvo Ježíšovo: Jezuité v Čechách*. Praha: Hart, 2002, s. 14.

⁹ MATT, Leonard von, RAHNER, Hugo. *Ignác z Loyoly*. Velehrad: Refugium Velehrad - Roma, 2004, s. 62.

Pobyt v tomto městě výrazně ovlivnil jeho budoucnost, modlil se, bičoval, postil se, ale hlavně měl vidění, která nejdříve pokládal za ďábelská mámení, ale později jim uvěřil a došlo k jeho konverzi. Nejdůležitější činností, kterou zde odváděl, bylo psaní Duchovních cvičení (*Exercitia Spiritualita*).¹⁰ Tato cvičení byla léta zdokonalována. Jak napsal sám Ignác z Loyoly: „*Pojmem „duchovní cvičení“ se rozumí každý způsob zpytování svědomí, rozjímání, nazírání, ústní a vnitřní modlitby a jiných duchovních úkonů.*“¹¹

Roku 1523 doputoval Ignác až do Jeruzaléma, kde si prohlédl posvátná místa. Svůj původní plán zůstat zde neuskutečnil, neboť zdejší situace byla pro katolíky příliš nejistá. Po návratu do Evropy si Ignác uvědomoval, že touha po šíření zbožnosti nestačí a rozhodl se pro doplnění vyššího vzdělání a vysvěcení na kněze. Ve svých třiceti letech začal studovat nejdříve v Barceloně, poté se zapsal na fakultu v Alcalá de Henares, kde ve volném čase začal poučovat své bližní o křesťanské morálce a získal si tím široký okruh posluchačů, ale zároveň byl podezírán, že provozuje činnost vyhrazenou pouze kněžím, a dokonce se ocitl ve vězení Svaté inkvizice.¹² Výslechům neunikl ani na univerzitě v Salamance, kam z Alcalá odešel. V Salamance byl podezírán ze šíření myšlenek Erasma Rotterdamského. Odtud odešel do Paříže¹³, kde studoval dalších šest let.¹⁴ Začal tam se studiem humanitních věd na Montgainu. Poté se začal věnovat studiu filozofie, které zakončil diplomem magistra filozofie a teologie. Tou dobou svými duchovními cvičeními zlákal ke službě Bohu již několik lidí. Mezi nimi byli například: Pedro de Peralta a bakalář Castro.¹⁵

V Paříži také kolem sebe shromáždil šest lidí (Petr Faber, František Xaverský, Diego Laínez, Alfonso Salmeron, Simon Rodriguez a Nicolás de Bobadilla), kteří s ním složili na Montmartru dne 15. srpna 1534 slib chudoby a čistoty. K těmto slibům, připojili ještě slib působit jako misionáři ve Svaté zemi a pokud by to nebylo možné, dát se do služeb papeže a vykonat vše, co jim nařídí. Roku 1537 přijímá Ignác z Loyoly kněžské svěcení. V tuto dobu zesílilo jeho rozhodnutí založit řád. Ústně byl papežem

¹⁰ ČORNEJOVÁ, Ivana. *Tovaryšstvo Ježíšovo*, s. 15.

¹¹ Souborné dílo. *Ignác z Loyoly*, s. 12.

¹² ČORNEJOVÁ, Ivana, RICHTEROVÁ, Alena. *Jezuité a Klementinum*. Praha: Národní knihovna ČR a Česká provincie Tovaryšstva Ježíšova, 2006, s. 9.

¹³ ČORNEJOVÁ, Ivana. *Tovaryšstvo Ježíšovo*, s. 15.

¹⁴ WRIGHT, Jonathan. *Jezuité: Misie, mýty a dějiny*. Praha: BB/art, 2006 s. 27–28.

¹⁵ Souborné dílo. *Ignác z Loyoly*, s. 163.

Pavlem III. potvrzen již 3. září 1539. K oficiálnímu uvedení řeholního společenství došlo až dne 27. září 1540 bulou *Regimini militantis ecclesiae*.

Jedním z prvních úkolů, které od papeže dostal, bylo zvolení představeného řádu (*Praepositus Generalis*). Členové řádu se shodli, že to bude celoživotní funkce. A jako prvního do ní zvolili dne 9. dubna 1541 Ignáce z Loyoly. Dne 22. dubna téhož roku proběhli slavnostní sliby prvních jezuitů. Až do roku 1550 sepisoval Ignác Konstituce řádu. Iñigo López de Loyola zemřel 31. července roku 1556. V den jeho smrti měl nový řád asi 1000 členů ve 13 provinciích se 110 domy.¹⁶

Důvodem pro založení Tovaryšstva Ježíšova bylo šíření křesťanské nauky mezi lid. Velkou pozornost věnoval zakladatel jezuitů zpytování svědomí (*examen conscientiae*). Ignác učil novému přístupu k Písmu, věřící si biblické texty zvnitřňovali, cílem bylo následování Boha. Heslo Tovaryšstva Ježíšova zní: „Vše k větší slávě Boží“ (*Omnia ad maiorem Dei gloriam*).¹⁷

2.2 Vnitřní řád Tovaryšstva

Poté, co byl Ignác zvolen představeným řádu, začal pracovat na řádové ústavě. S prací mu pomáhal také řádový sekretář Jan de Polanco. Ústava dostala pojmenování Konstituce (*Constitutiones Societas Iesu*). V konstitucích bylo obsaženo základní poselství řádu: poslušnost papeži a generálnímu představenému, apoštolská poslání, vyučování křesťanské nauce, princip společné porady a rozhodování a přijímání dorostu.¹⁸ Konstituce byly původně napsány španělsky a poté byly překládány do latiny. Jejich latinský překlad si i po znovuoživení řádu v roce 1814 v hlavních bodech zachoval svou platnost.¹⁹

Podle ústavy se členové řádu dělí do čtyř základních skupin. Kritérii pro jejich rozdělení jsou: dosažené vzdělání, věk, zastávané funkce a také míra přílnutí k řádu, která je vyjadřována složenými sliby. První třídou a tedy v řádu nejnižší postavení jsou novicové (*novitii*). Do noviciátu vstupovali chlapci mezi patnácti a sedmnácti lety.

¹⁶ Souborné dílo. *Ignác z Loyoly*, s. 458.

¹⁷ KIECHLE, Stefan. *Ignác z Loyoly*, s. 64–66.

¹⁸ RAVIER, André. *Ignác z Loyoly zakládá Tovaryšstvo Ježíšovo*. Velehrad: Refugium Velehrad-Roma, 2002, s. 228.

¹⁹ ČORNEJOVÁ, Ivana. *Jezuité v českých dějinách. Historie a bajky o jezuitech*. In *Barokní jezuitské Klatovy*, s. 11.

Noviciát trval dva roky, během nichž měli adeпти složit šest zkoušek. Každá zkouška vždy trvala jeden měsíc. „Jednalo se o duchovní cvičení, tedy o službu v chudobinci a špitálech nebo každodenní péči o nemocné, putování bez peněz a život z almužen, výkon pomocných a těžkých prací v domě, výuku katechismu a výpomoc při duchovní správě.“²⁰ Noviciát byl zakončen řadou duchovních cvičení, zpovědí a jednoduchými sliby, tedy slibem čistoty, chudoby a poslušnosti.

Tím se z noviců stali scholastici. Jejich studium zahrnovalo logiku, fyziku a metafyziku a trvalo tři toky. Po absolvování studia čekalo scholastiky opakování jednoduchých slibů. Tito jezuité bývali v seznamech označováni jako *magistri* nebo *professores*. Pojmenování bývá velmi úzce spjato s funkcí v řádu. Magistři nebo profesori měli tedy za úkol vyučování v nižších či ve vyšších třídách gymnázia. Tato jejich praxe byla mezistupněm mezi druhou (scholastici) a třetí (druhý noviciát) třídou a trvala čtyři roky. Aby mohli postoupit do terciátu, museli splnit ještě studium teologie, trvající od čtyř do šesti let, zakončené vysvěcením na kněze. Až potom mohli být připuštěni k tzv. "druhému noviciátu".²¹

Absolventi terciátu se zabývali duchovním cvičením spojeným s praxí, která se týkala především kázání, zpovídání a kající misie. Třetí stupeň "vzdělání" trval pouze jeden rok a probíhal v domech k tomu vyhrazených. Vedení terciátu bylo vždy svěřeno váženému otci, který byl členy řádu nazýván *instructor Patrum tertiae probationis*. Po dokončení roku příprav a praxe se studující konečně dostali ke složení čtyř slibů a to: poslušnosti, čistoty, chudoby a poslušnosti vůči papeži.²² Složením těchto slibů se dostali mezi *patres (professi) quattuor votorum*. Ale našli se i tací, kteří zůstali před složením těchto slibů. Zůstali tedy na pozici, která se nazývá *professi trium votorum*.

Ti, kteří dokončili studia a splnili i poslední čtvrté sliby, byli nazýváni *professi*. Pouze z nich byl vybírán nevyšší postavený řádu, tedy generál.²³ Jak už bylo uvedeno výše, generál (*praepositus generalis*) byl volen doživotně a jako hlava řádu se zodpovídal samotnému papeži. Generály volila generální kongregace (*congregatio generalis*), která se scházela po jeho úmrtí. Vysocí představení byli jmenováni

¹⁹ BOBKOVÁ-VALENTOVÁ, Kateřina. *Každodenní život učitele a žáka jezuitského gymnázia*. Praha: Karolinum, 2006, s. 9.

²⁰ Tamtéž, s. 9.

²¹ Tamtéž, s. 10.

²³ ČORNEJOVÁ, Ivana. *Tovaryšstvo Ježíšovo*, s. 56.

generálem na dobu tří let. Každý z představených měl svého osobního pomocníka (*admintora*). Představenému pomáhali také *consultores*.²⁴ Dodržování Konstitucí bylo pro představené řádu opravdu důležité, proto byla zřízena skupina kontrolorů (*vizitátorů*), kteří dohlíželi na jejich dodržování. Mezi jezuitu, kteří sloužili mimo domy a koleje stál nejvýše *agens causarum* zastávající funkce vyslanec řádu.

Hierarchii podléhaly i řádové domy, které se dělily podle funkcí, které v nich byly vykonávány. Nejvýše postavené byly profesní domy. Jak je z názvu patrné domy byly určeny professům, kteří složili čtvrté sliby. Tyto domy nesměly mít žádné světské statky a sloužily k udržení stability v řádu a také byly místem, odkud byli vysíláni jezuité na misie.²⁵ Niž postavené byly koleje, kterých bylo v každé provincii několik, z dochovaných pramenů víme, že u kolejí fungovaly i noviciáty a terciáty.²⁶ Dalším typem domů byly rezidence, do kterých vysílala kolej své stoupence. Často byly u rezidencí k nalezení tzv. elementárky, ve kterých se vyučovalo pouze čtení, psaní, počty a pastorační činnost. V celém uspořádání byly nejnižší umístěny domy misijní. Misijní domy nemusely být trvalými centry. Pokud se misijní činnost nevyvíjela správným směrem, domy mohly být přesunuty. A naopak, pokud se misie rozvíjela podle plánu, mohla se z misijního domu stát kolej nebo rezidence.

2.3 Misie a misionáři

Dne 15. srpna 1534 složili první přívrženci Ignáce z Loyoly slib misijní činnosti, a tím se pomalu začal utvářet jejich život cestovatelů, kazatelů a šířitelů křesťanství. Ovšem i pro misionáře platila striktní a jasná pravidla. V Konstitucích Tovaryšstva je psáno: „*Zaměření a cíl, k němuž tato Societas směřuje, je chodit po různých krajích světa a hlásat slovo Boží a všemi dostupnými prostředky, činit vše v poslušnosti vůči nejvyššímu náměstkovi Krista, Pána našeho (tj. papeži), anebo představenému Societatis.*“²⁷ Povinností každého jezuitu, který byl odhodlán svůj život zasvětit misijní činnosti, bylo, aby se co nejrychleji a nejpodrobněji seznámil s kulturou země, v níž se nacházel. To zahrnovalo naučení se místního jazyka, aby mohl lid lépe seznamovat s obsahem křesťanského učení. Také bylo třeba nedávat najevo opovrhování tradicemi

²⁴ BOBKOVÁ-VALENTOVÁ, Kateřina. *Každodenní život učitele a žáka jezuitského gymnázia*, s. 14.

²⁵ ČORNEJOVÁ, Ivana. *Tovaryšstvo Ježíšovo*, s. 57.

²⁶ Tamtéž, s. 58.

²⁷ Tamtéž, s. 123.

obyvatelstva, ale pomalu do nich roubovat zvyky křesťanského světa. Je důležité zde zmínit, že jezuité neměli žádné jednotné řádové ošacení, nýbrž se oblékali jako duchovní dané země. Tohle všechno jim umožnilo často jednodušší práci s lidmi a pomáhalo v důvěryhodnosti.

Hlavním cílem zakladatele Tovaryšstva bylo obracení “pohanů” na katolickou víru. Jejich misijní činnost se neomezovala pouze na Evropu, ale stále více je zajímali také zaoceánské země. Tehdejší cíle misionářů ležely v Asii, Africe i Americe. Zakladatel řádu od začátku jeho působení dohlížel na misionářské působení jezuitů. Již v roce založení řádu, tedy v roce 1540, vyslal Ignác Františka Xaverského na misii do Asie. A v roce 1549 dal skupině jezuitů za úkol založit misie v Brazílii. Kromě Františka Xaverského se na misijní činnosti v Asii podíleli také Alessandro Valignano (působil v Japonsku), Roberto de Nobili (vedl misie v Indii) a Matteo Ricci (obracel lid na „správnou“ víru v Číně).²⁸

V roce 1542 František Xaverský doplul až do města Goa, které leželo v portugalské osadě v Indii. Byl doprovázen dvěma jezuitami Comersem a Mansillou. Ihned po příjezdu založil kolej, která se rozrůstala rychlým tempem.²⁹ Jeho nástupcem se stal Robert de Nobile. Nobile se zarytě držel metod, které používali jezuité při misijní činnosti v Evropě. Naučil se tedy řeč, zvyklosti a životní způsoby Brahminů a postupně to vše mísil s katolickými bohoslužbami a obřady. Sám Robert de Nobile říkal, že tento způsob je tak účinný, že na katolickou, polokatolickou nebo katolicko-hinduistickou víru obrátil zhruba 250 tisíc Hindů. Nebylo žádným tajemstvím, že se Robert orientoval spíše na vyšší společenské vrstvy.³⁰

Františka Xaverského lze podle dochovaných informací lehce označit za dobrodruha, který se nebál překonávat překážky. Když se mu povedlo zasít semínko katolictví v Indii, rozhodl se pro přesun do Japonska, kam v roce 1549 dorazil se svými společníky. Ačkoli v té době panovaly v Japonsku politické zmatky, nedařilo se jezuitům proniknout mezi lid. Tento neúspěch byl připisován neznalosti místního jazyka. Po nějaké době Xaverský tuto zemi opouští, ale zbytek jeho družiny tam

²⁸ SIEVERNICH, Michael. Úvod do kapitoly: Duchovní správa a misie jezuitů. In *Bohemia Jesuitica 1556–2006 I*. Praha: Karolinum, 2010, s. 367.

²⁹ NOVOTNÝ, Jiří, POLÁK, František. *Tajné dějiny jezuitů*, s. 219.

³⁰ Tamtéž, s. 221.

zůstává. Křesťanství se začalo rozvíjet až s nástupem Oty Nobunaga³¹, roku 1573. Nový panovník držel nad členy Tovaryšstva ochrannou ruku, a proto tam mohl jezuita de Torres zůstat celých 21 let.³²

Když František Xaver opustil Japonsko, vydal se na cestu do Číny. Obyvatelé Číny prahli po nových poznacích a informacích. Jezuité si své postavení v této zemi získali prostřednictvím svých výborných znalostí z astronomie a matematiky. Ale pokud jde o výsledky jejich misijní činnosti, dá se říci, že nebyly takové, jaké byly očekávány. Největších výsledků jezuité dosahovali na poli vědy. Číňané např. s nadšením přijímali nové učení o tvaru Země.

Další důležitou zastávkou jezuitů v Asii byl Tibet. Významnou osobností misí v Tibetu byl jezuita Ippolito Desideri. A to nejen tím, že působil na několika misiích, ale hlavně proto, že byl jediný, který dokonale pochopil společenskou strukturu, mravy, historii, kulturu a jazyk Tibetu. Poprvé připlul do Tibetu v roce 1713 a podruhé v roce 1722. Při obou návštěvách se zasloužil o významné pokroky v obrácení místních obyvatel na křesťanství.³³

Postupem času jezuité zjišťovali, že Nový svět je pro jejich misijní účely lepším místem než Asie. „ První jezuité přistáli v Brazílii roku 1549 a zjistili, že portugalští osadníci mají jen nejistou vládu nad pobřežním pásmem. V té době sloužily osadníkům jiné řády, které nic nenamítaly proti tomu, aby jejich věřící zotročovali sousední Indiány. Avšak jezuité pod vedením svého vůdce Nobregy přišli do Jižní Ameriky, aby obraceli pohany na víru.“³⁴ Brazílie nebyla jedinou zemí Jižní Ameriky, ve které se jezuité objevili. Do Chile dorazili za vlády Španělů v roce 1594. Vystavěli zde své koleje a brzy získali velkou politickou a vládní moc, takže zde vládli téměř neomezeně. Nejvýznamnější misíí byla Paraguay. Byla to finančně samostatná misie, kde bylo původní obyvatelstvo chráněno před nájezdy kolonistů, kteří obchodovali s otroky.³⁵ 0

Tovaryšstvo Ježíšovo nemělo své misie pouze v dalekých oblastech, ale byly rozesety takřka po celém světě. Nevyhnuly se tedy ani Čechám. Příchod jezuitů do Prahy se datuje dubnem roku 1556.

³¹ Panovník upřednostňující katolictví. Za jeho vlády se křesťanství rozšířilo hlavně v jižním Japonsku.

³² NOVOTNÝ, Jiří, POLÁK, František. *Tajné dějiny jezuitů*, s. 223.

³³ DESIDERI, Ippolito. *Cesta do Tibetu*. Praha: Odeon, 1976, s. 17, 42.

³⁴ FURNEAUX, Robin. *Amazonka*. Praha: Orbis, 1974, s. 69.

³⁵ WRIGHT, Jonathan. *Jezuité: misie, mýty, dějiny*. Praha: BB/art, 2006, s. 75.

3. PŘÍCHOD A PŮSOBNÍ TOVARYŠTVA JEŽÍŠOVA NA ČESKÉM ÚZEMÍ

Dříve než se zaměřím na samotný příchod jezuitů, budu se věnovat politické situaci v českém království. Roku 1526 byl zvolen novým panovníkem Ferdinand I. z rodu Habsburků, kteří již od začátku svého působení na královských trůnech byli věrnými katolíky. Nový král byl přesto při svém dosazení na trůn nucen zavázat se stavům k dodržování basilejských kompaktát³⁶ a příslibu snahy o získání jejich potvrzení papežem. Ferdinand I. se o povolení přijímání podobojí snažil i po roce 1555, kdy byla v Augsburgu přijata mírová dohoda mezi císařem a říšskými knížaty, která platila pro německé části Říše podle zásady Čí země, toho náboženství (*Cuius regio, eius religio*). V 16. a 17. století bylo v Českých zemích zhruba 85 až 90 % veškerého obyvatelstva nekatolického. Vedle katolictví existovalo kališnictví, Jednota bratrská, kalvinismus a luteránství, které bylo oblíbené hlavně u německy mluvícího obyvatelstva.³⁷ Pro Ferdinanda byl náboženský mír v Českém království důležitý. Ačkoli český vládce zůstával věrným katolíkem, zasloužil se o povolení přijímání podobojí, které bylo uděleno papežem 24. července 1564. Den poté zemřel a trůnu se ujal jeho syn Maxmilián II. Habsburský. V roce 1575 dal panovník ústní slib k České konfesi³⁸, která byla výsledkem jednání luteránů s novoutrakvisty a Jednotou bratrskou a Maxmiliánovi byla podána jako podmínka pro přijetí jeho syna, Rudolfa, jako dalšího českého krále. Ačkoli nekatolíci tvořili většinu obyvatelstva, dával Rudolf přednost katolictví. Zajisté na tom měla vliv i jeho španělská výchova. V novém panovníkovi viděli čeští katolíci svého zastávce, proto se jim nelíbilo, když se Rudolf rozhodl následovat otcovu cestu a oficiálně uvedl v platnost Českou konfesi.

Na začátku roku 1554 napsala česká katolická strana dopis Ignáci z Loyoly s prosbou o vyslání jezuitů do Čech a v tom samém roce si o téže věci dopisoval se svatým Ignácem i Ferdinand I. Dříve než se rozhodlo o vyslání misie, byl do Českého

³⁶ Ujednání mezi českými husity a basilejským koncilem z roku 1436. Nejdůležitějším bodem pro zástupce husitů v Čechách bylo uznání přijímání z kalichu. Basilejská kompaktáta byla vyhlášena v Jihlavě jako zemský zákon.

³⁷ ČORNEJOVÁ, Ivana. *Tovaryšstvo Ježíšovo*, s. 31–32.

³⁸ Česká konfese (*Confessio Bohemica*), dohoda mezi českou luteránskou, novoutrakvistickou a českobratrskou šlechtou o společném vyznání. Předložena byla na sněmu v roce 1575 Maxmilianovi II., který jí pod tlakem okolností ústně potvrdil 25. 8. 1575. Oficiálně byla Česká konfese potvrzena až majestátem Rudolfa II. roku 1609. Po bitvě na Bílé Hoře byla Ferdinandem II. zrušena. Česká konfese nahradila Basilejská kompaktáta.

království poslán emisar, aby zjistil podmínky pro působení Tovaryšstva Ježíšova. Úkolem byl pověřen Petr Canisius, který dne 15. července 1555 napsal v dopise Ignáci z Loyoly: „...arcivévoda chtěl, abych kázal před celým dvorem v katedrále, a přišlo mnoho lidí, kteří umí německy. Myslím, že mi Bůh zřídka kdy udělil tolik milosti, kolik jsem jí zakusil nyní. Arcivévoda i jiní byli náramně spokojeni. Nyní píšou tři velcí pánové, probošt svatovítské kapituly a administrátor diecéze Jindřich Píšek z Hořova, velmistr křižovníků Antonín Brus z Mohelnice a doktor obojího práva Ludvík Schradin Jeho Výsosti, abych se brzo vrátil a kázal a zbudoval nezbytné věci pro kolej a abych zůstal v Praze aspoň několik měsíců a pomáhal těmto dojatým a nakloněným duším. Ať je vždy podle vůle Vaší nejdůstojnější Paternity a ať pomyslí na to, že jsem nejméně užitečný ze všech, přestože mi prostý a nepoučený lid prokazuje takovou přízeň. Rád budu čekat v Augsburgu, co mi bude přikázáno. Doufám, že se věci brzo uspořádají podle naléhavého přání Pražanů...“³⁹

Dne 18. dubna 1556 se vypravilo dvanáct jezuitů z Říma do Prahy, aby se zde ujali šíření upadající katolické víry, a to s přímým pověřením Ignáce z Loyoly. Do Českého království je vedl otec Ursmar Goisson z Lutychu. Dne 20. června 1556 přišlo do Prahy psaní od svatého Ignáce určené Ursmaru Goissonovi, v němž jezuitský generál své bratry povzbuzoval: „Doufám, že jako země dobrá přinese užitek v trpělivosti a budete svaté sémě, ze kterého časem vzroste velmi hojná služba Bohu na pomoc katolickému náboženství. Neboť i když nástroje jsou slabé, je milost Boha, Pána našeho, velmi silná a mocná, a té vám bude, doufám pevně, udělováno hojně.“⁴⁰ Stejně tak jako otec Ursmar i většina jezuitů přicházejících do Čech pocházela ze Španělského Nizozemí (tedy z dnešní Belgie).⁴¹ Předpokladem pro uskutečnění této misie byla znalost německého jazyka, ale od těch, kteří zůstanou v Praze, se očekávalo i postupné osvojení si jazyka českého. Zvládnutí německého jazyka jim problémy nedělalo, ale pro dorozumění se v češtině museli poměrně dlouho používat překladatele, které si vybírali z řad žáků svatoklimentských škol. Ovšem tato situace trvala pouze do roku 1560, kdy přibýlo mezi členy řádu několik Čechů a sami původní misionáři již zvládli český jazyk na tolik dobře, že v něm mohli i zpovídat. Prvním sídlem jezuitů byl klášter

³⁹ KOLÁČEK, Josef. *První jezuité v Čechách a první z Čech*. In *Bohemia Jesuitica 1556–2006 I*. Praha: Karolinum, 2010, s. 215.

³⁵ ČORNEJOVÁ, Ivana, RICHTEROVÁ, Alena. *Jezuité a Klementinum*, s. 14.

⁴¹ ČORNEJOVÁ, Ivana. *Tovaryšstvo Ježíšovo*, s. 29.

sv. Klimenta v Praze, kde zůstali až do roku 1773. Do doby jejich příchodu byl obýván několika dominikány, kteří zde žili až do května téhož roku.

Když se první členové řádu nastěhovali do kláštera, kostelu prý hrozilo, že každým dnem spadne. Jezuité si také stěžovali na chladné ložnice, a že jim do nich prší a sněží. Oprava byla nevyhnutelná, ale stavba nejstarší části koleje byla ukončena až roku 1577 a o rok později byl položen základní kámen ke kostelu sv. Salvátora. Členové Tovařšstva se ale museli v Praze přizpůsobit složitějším věcem, než jen nevyhovujícímu bydlení; byli například nuceni podávat svátost oltární podobojí. Na tridentském koncilu bylo prodiskutováno povolení kalicha a koncil nechal rozhodnutí na papeži, který povolil přijímání podobojí. Již 7. července 1556 začali jezuité s vyučováním a brzy se ke koleji svatého Klimenta přidala kolej v Olomouci, Brně, Českém Krumlově, Chomutově a Jindřichově Hradci.⁴²

Roku 1618 se vztahy mezi katolickou stranou a nekatolíky vyostřily, jedním ze spouštěcích mechanismů stavovského povstání bylo uzavření dvou evangelických kostelů téhož roku, a tím porušení panovnického Majestátu na náboženské svobody⁴³. Dne 23. května vše vyvrcholilo vpádem zástupců stavů na Pražský hrad a obviněním úředníků z protěžování katolické strany, které bylo završeno defenestrací. Místodržící Jan Bořita z Martinic a Vilém Slavata z Chlumu a Košumberka spolu s jejich písařem Fabriciem pád přežili. Po této akci, která byla císařskou správou vyhodnocena jako rebelie, se schylovalo k vojenské konfrontaci. V srpnu roku 1619 se v Praze sešel zemský sněm, na kterém byla řešena otázka vztahu zemí Koruny České. Výsledkem byla Konfederace upravující rovnocenné postavení jednotlivých zemí, výsadní postavení protestantů a omezení královské moci. Po jejím vyhlášení bylo třeba vyřešit otázku budoucího panovníka, protože Konfederace jim umožňovala sesazení Ferdinanda II. Protestanté se obrátili na falckého kurfiřta Fridricha⁴⁴, který byl kalvínského vyznání, a slibovali si od něj tedy zastání v otázce víry. Fridrich byl korunován v listopadu roku 1619. Již v následujícím roce se politická situace změnila,

⁴² Toto téma je podrobněji rozebrané v kapitole Zakládání kolejí a seminářů.

⁴³ Rudolfův majestát byl vydán 9. července 1609 Rudolfem II., tato listina potvrzovala náboženskou svobodu v Českém království. Podle tohoto dokumentu neměl být nikdo nucen ke katolické nebo jakékoli jiné víře. Majestát byl zanesen do zemských desek jako platný zákon.

⁴⁴ Fridrich Falcký, vůdce Protestantské unie, je znám jako „zimní král“, protože jeho vláda trvala pouhý jeden rok.

Ferdinand II. požádal o pomoc Maxmiliána Bavorského a roku 1620 se spojená katolická vojska vydala na Bílou horu u Prahy, kde už je očekávala stavovská armáda.

Neutěšená situace v českém království se dotkla i jezuitů. Po rozchodu stavů s habsburskou mocí se vlády ujalo třicet direktorů, kteří vydali řadu opatření, jedním z nich byl dekret o vypovězení Tovaryšstva Ježíšova z českého území.⁴⁵ Dekret byl vydán 1. června 1618, členové řádu Tovaryšstva Ježíšova měli odejít do 8. června. *„Nebo nestalo-li by se toho od nich a po projití času toho, že by kteří se ještě v zemi zdržovali, a proto na ně i na každého toho, kdož by je více přechovával, jich se ujímal a je v čem fedrovati a zastávati chtěl, co zlého a protivného dokročilo, tímže directores ani stavové vinni nebudou a býti nechtějí. Kteréžto jezuitů spravedlivé z Království českého vypovědění že také skrze otevřené patenty vůbec po všem království vyhlášeno a oznámeno bude.“*⁴⁶

3.1 Rekatolizace a Tovaryšstvo Ježíšovo

Bitva na Bílé hoře, jež byla jednou z bitev třicetileté války, měla přímý vliv na osud nekatolíků v zemi. V boji se střetly stavovská armáda s armádou Katolické ligy⁴⁷ a armádou císaře Svaté říše římské; bitva skončila porážkou stavů a rekatolizaci již nic nestálo v cestě. Krátce po vyhrané bitvě dostali jezuité možnost obnovit své školy při kolejích, které roku 1618 museli jako představitelé bojovného katolicismu opustit - do Klementina se členové Tovaryšstva Ježíšova vrátili 22. listopadu 1620.⁴⁸ Sám panovník Ferdinand II. symbolicky zahájil rekatolizaci 23. listopadu 1620, kdy podle dostupných pramenů zrušil platnost Rudolfova majestátu jeho přestřižením. Když už bylo jasné, že se České země a jejich obyvatelé bez výjimky připojí ke katolictví, zbývalo ještě vyřešit, jak rychle a s jakou silou se tento proces uskuteční. Arcibiskup Lohelius, jezuité a Carlo Caraffa⁴⁹ byli pro rychlý postup, ale především političtí rádci byli pro taktiku

⁴⁵ ČORNEJOVÁ, Ivana. *Tovaryšstvo Ježíšovo*, s. 90.

⁴⁶ SKÁLA ZE ZHOŘE, Pavel. *Historie česká: Od defenestrace k Bílé hoře*. Praha: Svoboda, 1984, s. 49.

⁴⁷ Katolická liga založena roku 1609 bavorským vévodou Maxmiliánem byla spolkem katolických knížectví uzavřeným v reakci na vznik Protestantské unie, která vznikla roku 1608 pod vedením kalvinského kurfiřta Fridricha.

⁴⁸ ČORNEJOVÁ, Ivana. *Tovaryšstvo Ježíšovo*, s. 95.

⁴⁹ Carlo Caraffa byl italský biskup a papežský diplomat. Od roku 1621 působil jako papežský nuncius u císařského dvora. Ovlivnil i průběh rekatolizace v českých zemích, když se postavil na stranu jezuitů.

rozvážnější a pomalejší, neboť se obávali povstání a nepokojů uvnitř země.⁵⁰ Jakou cestou se nakonec náš vládce vydal, je poměrně složité posoudit. Z pohledu poddaného lidu byl průběh rekatolizace tvrdý a rychlý, ale z pohledu hodnostářů byl zbytečně zdoluhavý a vleklý.

Zahajující fáze rekatolizace probíhala ještě za třicetileté války a postihla hlavně evangelické kněze, kteří byli 13. prosince 1621 oficiálně vypovězeni z českého území. První jezuité se do Prahy vrátili již 9. listopadu 1620 a 22. listopadu přišli ostatní příslušníci staroměstské koleje. Jejich návrat do Klementina připadl na den sv. Klimenta⁵¹ a tím začal proces navrácení katolických chrámů do rukou katolíků a zabírání nekatolických kostelů. V květnu roku 1621 vydal kníže z Lichtenštejna nařízení o odstranění protikatolických symbolů z pražských měst, ale postup byl daleko pomalejší, než původně kníže zamýšlel. Ještě o dva roky později nechali jezuité odstranit kazatelnu z Betlémské kaple.⁵²

V listopadu roku 1622 předal panovník Ferdinand II. Karlovu univerzitu jezuitům a zároveň je pověřil dohledem nad školstvím v zemi, nad cenzurou knih a byla jim svěřena i misijní činnost. V českých dějinách se určitě našlo mnoho zapálených jezuitů, kteří dohlíželi na cenzuru knih. Nejaktivnějším ve slídění, konfiskování, nebo pálení nekatolických knih byl bezesporu jezuita Antonín Koniáš, působící v první polovině 18. století. Je důležité zde upozornit, že Koniáš nevyhledával knihy kvůli tomu, že byly napsány v českém jazyce, ale pro jejich obsah. To vyplývá už z názvu instrukcí, podle nichž se mělo postupovat při vyhledávání a ničení nekatolických knih, mezi pokyny patřil i seznam nežádoucích knih. Instrukce pojmenoval Klíč kacířské bludy k rozeznání otevírající a k vykořenění zamykající (*Clavis haeresim claudens et aperiens*).⁵³

Od roku 1624 se nátlak na nekatolíky ještě zvýšil. Dne 9. dubna 1624 vešel v platnost císařský patent povolující pouze katolické vyznání, který byl namířen zcela proti městskému stavu. Města nesměla přijímat lidi vyznávající evangelickou víru a starousedlíkům, kteří zatím nepřestoupili na katolickou konfesi, bylo zakázáno

⁵⁰ KADLEC, Jaroslav. *Přehled českých kulturních dějin 2*. Praha: Zvon, 1991, s. 73.

⁵¹ Sv. Kliment byl patronem staroměstské koleje.

⁵² MIKULEC, Jiří. *Rekatolizace šlechty v Čechách: Čí je země, toho je náboženství*. Praha: Havran, 2005, s. 40–41.

⁵³ BÍLÝ, Jiří. *Jezuita Antonín Koniáš: Osobnost a doba*. Praha: Vyšehrad, 1996, s. 155.

vykonávat živnost a byli zbaveni městských práv.⁵⁴ Výnos z června téhož roku byl ještě přísnější. Nekatolíci musí posílat děti do katolických škol, nemohou dát nekatolické syny do učení a musí se účastnit nedělních mší, dodržovat pústy a katolické svátky.⁵⁵

Rekatolizace neprobíhala pouze násilnou formou, například jezuité se lidi ke katolické víře snažili nalákat pomocí divadelních představení, výzdobou chrámů a kostelů, výukou náboženství nebo přesvědčováním misionáři. „Jezuité Lamormain s Philippem rozdělili nekatolické obyvatelstvo do pěti tříd: první tvořili šlechtici z panského a rytířského stavu usedlí v českém království, druhou měšťané královských měst, třetí poddaní ve městech i vsích na panstvích světských i duchovních vrchností, ve čtvrté třídě byli vrchnostenští úředníci a správci panství a do poslední skupiny spadali vlastníci statků, kteří nebyli příslušníci místní šlechtické obce nebo městského stavu.“⁵⁶ Zároveň ke každé skupině uvedli, jak má být s nekatolíky nakládáno. Například u první skupiny nežádají vyhoštění, pouze aby na svých panstvích neměli nekatolické duchovní. Jejich synové neměli zůstat ve styku s nekatolickým prostředím, a pokud chtěli po smrti svých rodičů dědit, bylo jim povoleno přijmout dědictví, jen tehdy, pokud přestoupí ke katolické víře.

Roku 1627 bylo Habsburky, kteří využili vítězství na Bílé Hoře a dalších vojenských vítězství nad protestanskými silami, vydáno Obnovené zřízení zemské pro Čechy (pro Moravu bylo vydáno o rok později), v němž se povolovalo pouze katolické vyznání, a ve kterém byla patrná změna vztahu mezi stavy a panovníkem. Činnost stavovského sněmu byla po Bílé hoře omezena, ale přesto se scházel každoročně. Duchovenstvo tvořilo první stav sněmu, druhým stavem byl panský stav, třetím rytířský a čtvrtým městský, byť všechna královská města měla dohromady jen jeden hlas. Sněm se na svých zasedáních zabýval otázkou rekatolizace a požadoval přísné dodržování nařízení vydané Ferdinandem II. Žádal, aby správci statků a úředníci, u kterých není vidina přestoupení na katolictví, odešli ze země a ostatním nekatolickým úředníkům a správcům měla být poskytnuta šestinedělní lhůta, během které se měli rozhodnout, zda přestoupí na jinou víru nebo raději odejdou ze země. Pokud se rozhodli nezradit víru

⁵⁴ ČORNEJOVÁ, Ivana. *Tovaryšstvo Ježíšovo*, s. 103.

⁵⁵ MIKULEC, Jiří. *Rekatolizace šlechty v Čechách*, s. 49.

⁵⁶ Tamtéž, s. 67.

svých otců a opustit zemi, museli zde zanechat veškerý svůj majetek. Ale ani toto opatření nestačilo a za několik let vstoupilo v platnost další nařízení, ve kterém bylo uvedeno, že pokud daná vrchnost nevyužije všechny možné prostředky k převedení svých poddaných na katolickou víru, bude povinna za každého nekatolického poddaného platit pokutu, která byla stanovena na stejnou výši jako daně.⁵⁷

Při přechodu lidí na „správnou víru“ se katolíci řídili tridentskými zásadami, kdy jedna z nich zněla „zalíbit se nejširším vrstvám“. Důležité bylo porozumění lidským slabostem a víra v jejich nápravu pod duchovním dohledem a později i Boží odpuštění. Ale ani tyto zásady nezaručovaly hladký průběh rekatolizace. Pokud se vesničané nebo měšťané vzpírali přestoupení na katolickou víru a zklamaly veškeré misijní prostředky, nastoupilo vojsko. Vojáci se ubytovali v domech lidí, o kterých byli přesvědčeni, že bude nejtěžší zlomit je, aby opustili víru „svých otců“. Ale to nebylo všechno, vojáci u lidí nejen bydleli, ale také se u nich stravovali a majitelé stavení za ně museli platit veškeré jejich výdaje. Není divu, že po pár dnech se většina vybraných lidí nechala přesvědčit, aby přešli na katolictví. Ovšem tohle nebyl jediný prostředek, kterým se vládnoucí vrstva snažila urychlit proces rekatolizace. V některých vesnicích nebo městech přešli obyvatelé na katolictví najednou. V jiných drželi obyvatelé pohromadě a všichni odmítli konvertovat a v těchto chvílích se misionáři snažili zlomit ty, kteří měli ve vsi „hlavní slovo“.

3.2 Zakládání kolejí a seminářů

K největšímu rozmachu Tovaryšstva Ježíšova v Čechách došlo ještě během třicetileté války. Jezuitský řád se rozrostl natolik, že roku 1623 mohla být vyhlášena samostatná Česká provincie. Prvním místem působení řádu byl kostel sv. Klimenta v Praze, ale nezůstal jediným, brzy se k němu přidali koleje s gymnázií v Českém Krumlově (1584), Chomutově (1589–1591) a Jindřichově Hradci (1594). Když roku 1622 převzali jezuité Karolinum, začali připravovat koncepci nového vysokého učení, ve kterém měly být obnoveny všechny čtyři fakulty⁵⁸.

⁵⁷ KLÍMA, Arnošt. *Čechy v období temna*. Praha: SPN, 1961, s. 141–145.

⁵⁸ Univerzitu Karlovu založil český a římský král Karel IV. dne 7. dubna 1348 jako první z vysokých učení. Tvořily ji čtyři fakulty: svobodných umění, teologická, právnická a medicínská. Karlův syn Václav IV. rozšířil svůj vliv na univerzitu a svým Kutnohorským dekretem v roce 1409 posílil také postavení

O předání pražské „alma mater“, Tovaryšstvu Ježíšovu, se rozhodlo v Šoproni roku 1622. Ještě před tím jezuité uspořádali Pražanům divadlo, které se konalo v den kanonizace sv. Ignáce a sv. Františka Xaverského. Do ulic vyjely alegorické vozy, na kterých byly znázorněny jednotlivé třídy jezuitského gymnázia i pražská města. Oficiální předání Karlovy akademie jezuitům proběhlo 10. listopadu téhož roku. Nekatoličtí vyučující mohli buď přejít na katolictví, nebo museli svá místa opustit. Brzy po převzetí univerzity začali jezuité uplatňovat svoji organizační strukturu. Dříve byl v čele univerzitní hierarchie kancléř, ale na jezuitských školách byl kancléř členem řádu a zastával i funkci nejvyššího studijního prefekta a byl podřízen rektorovi. Roku 1624 vydali jezuité novou, základní listinu o organizaci univerzity. Listina dostala název Zlatá bula a jejím obsahem byly zásady uspořádání vysokých škol. Rektorem měl být Pater rektor svatoklimentské koleje, který podléhal římskému generálovi a představenému německé asistencie. Rektor měl vyšší postavení než kancléř, profesori a studenti. Po vydání Zlaté buly se samozřejmě rozhořely další spory o Karlovu univerzitu, které se vlekly několik let. Vyřešeny byly až 4. března 1654, kdy byla v Týnském chrámu vyhlášena univerzitní unie pod názvem Karlo-Ferdinandova univerzita.⁵⁹

Na Moravu přišli jezuité o deset let později než do Čech a hned téhož roku byla otevřena kolej s gymnáziem a později i akademií v Olomouci. Původní kolej byla začátkem školního roku 1576/1577 zahájením přednášek ze scholastické filozofie pozvednuta na univerzitní úroveň. Dne 22. prosince 1573 udělil císař Maxmilián II. poněkud předčasně, tehdy ještě koleji výsadu, aby každý student, který bude řádně docházet na přednášky a složí zkoušky, mohl být zdarma promován. Tuto výsadu olomouckým jezuitům rozšířil roku 1581 císař Rudolf II. Touto výsadou bylo rozšířeno právo promoci i na studenty jiných jezuitských kolejí, pokud složí zkoušky v Olomouci. Historie olomoucké akademie se přestala psát v okamžiku, kdy v roce

domácích členů akademické obce, kvůli tomu, ale odešla část magistrů. Stav na univerzitě se změnil husitským reformním hnutím, při kterém silný vliv získal Mistr Jan Hus a ze čtyř fakult se stala jedna, a to svobodných umění. V 17. století, po bitvě na Bílé hoře a po vítězství krále Ferdinanda II. byla spojena s klementinskou jezuitskou univerzitou ve vysoké učení s názvem Karlo-Ferdinandova univerzita a obnovila původní čtyři fakulty.

⁵⁹ ČORNEJOVÁ, Ivana. Jezuité a reforma pražské univerzity. Spory s kardinálem Arnoštem Vojtěchem Harrachem. In *Bohemia Jesuitica 1156–2006 I*. Praha: Karolinum, 2010, s. 319–328.

1619 byli jezuité z Olomouce vypuzeni.⁶⁰ O něco déle než v Olomouci začal v Brně působit dům noviciátu.

Tovaryšstvo Ježíšovo bylo jedním z nástrojů rekatolizace, jimi sestavený model školského systému se stal dominantním. Po bitvě na Bílé Hoře se počet jezuitských škol výrazně zvyšoval, ale bez pomoci mužů s významným politickým postavením by jejich postup nebyl tak snadný. Jedním z takových mužů byl Albrecht z Valdštejna, který nejenže založil kolej a gymnázium se seminářem v Jičíně (1623), ale také jí poskytl hmotné zajištění a o dva roky později vznikl díky jeho pomoci a podpoře profesní dům v Praze na Malé Straně. Ovšem takoví dobrodinci se našli i na Moravě, např. hrabě Michael Adolf z Althanu, zakladatel řádových domů v Jihlavě a Znojmě (oba vznikly roku 1624).⁶¹ S největšími obtížemi se setkávali jezuité ve Slezsku, kde převládalo luteránství; pokaždé když se Tovaryšstvo snažilo získat nové pozice, docházelo ke střetům a jezuité byli vyháněni z jejich sídel.⁶²

K předním jezuitům, kteří prováděli misijní činnost na českém území, patřil otec Matěj Burnatius působící v severních Čechách. Podle dostupných pramenů působil Matěj na Litomyšlsku, v Mnichově Hradišti, Mšeném a Kuřích Vodách. Našla se ale také místa, na kterých Matěj s konverzí obyvatelstva neuspěl, například v Bělé pod Bezdězem. Ačkoli se dá říci, že tento jezuitský misionář měl na svém kontě více úspěchů než neúspěšných akcí, mučednické smrti stejně neunikl. V Turnově vzbudil svou misijní činností tak velký odpor, že byl nucen z města utéct. Ozbrojení venkované ho ale dostihli a i s jeho žákem a spolupracovníkem ho ubili. Dalším jezuitou, který se neodmyslitelně zapsal do dějin české misijní činnosti, byl Adam Kravařský, zastánce spíše mírnějšího a nenásilného obracení lidí na katolickou víru. Albert Chanovský⁶³ byl dalším významným misionářem, který při rekatolizaci odmítal jakékoli násilné prostředky s výjimkou konfiskování nekatolických knih. Chanovský působil hned v několika krajích, a to Prácheňském, Podbrdském, Bechyňském a Plzeňském. Albert

⁶⁰ KOUŘIL, Miloš. Počátky jesuitské akademie v Olomouci. In *Bohemia Jesuitica 1556–2006 I*. Praha: karolinum, 2010, s. 329–337.

⁶¹ BOBKOVÁ - VALENTOVÁ, Kateřina. *Každodenní život učitele a žáka jezuitského gymnázia*, s. 58–59.

⁶² ČORNEJOVÁ, Ivana. *Tovaryšstvo Ježíšovo*, s. 114.

⁶³ Jméno je uváděno také jako Albrecht, Adalbert či Vojtěch.

Chanovský se zasloužil o založení jezuitské koleje v Klatovech roku 1636 a tam také o deset let později zemřel.⁶⁴

Důkazem toho, že Tovaryšstvo Ježíšovo bylo řádem s velmi rychlou a silnou expanzí je i výčet jezuitských kolejí a sídel, které v českých zemích vznikly do poloviny 17. století: Praha – Staré Město (1555), Olomouc (1569), Brno (1578), Český Krumlov (1584), Chomutov (1590), Kladsko (1592), Jindřichův Hradec (1594-1607), Jičín (1622), Nisa (1622), Jihlava (1624), Znojmo (1624), Opava (1625), Hlohov (1625), Kutná Hora (1626), Cheb (1627), Praha – Nové Město (1628), Litoměřice (1628), Zaháň (1628), Svídnice (1630), Hradec Králové (1632), Kroměříž (1636, v roce 1644 byla přesunuta do Uherského Hradiště), Klatovy (1636), Vratislav (1638), Březnice (1640), Uherské Hradiště (1644), Telč (1661).⁶⁵

⁶⁴ ČORNEJOVÁ, Ivana. *Tovaryšstvo Ježíšovo*, s. 128–131.

⁶⁵ Dostupné z WWW: <http://www.jesuit.cz/historie.php>.

4. TOVARYŠTVO JEŽÍŠOVO V KLATOVECH

O uvedení Tovaryšstva Ježíšova do Klatov se jednalo již v letech 1621–1622 a to především z iniciativy Alberta Chanovského z Dlouhé Vsi. Jezuité v Klatovech neměli žádný majetek a také existovala velká pravděpodobnost, že by je obyvatelé města nepřijali a bylo proto potřeba nejdříve vykonat řádnou rekatolizaci občanů královského města. Na dodržování královských dekretů a nařízení dohlížel podkomoří Přebík Jeníšek z Újezda, který v Klatovech bydlel a dokonce vlastnil sousední ves Štěpánovice. Ovšem ani dohled nepomohl k přestoupení klatovského lidu na katolictví. Do města byl proto poslán oddíl Huertových vojáků vedených hrabětem Lvem Zdenkem z Kolovratu.⁶⁶ Jezuité přišli do Klatov až poté, když zde získali hmotný majetek, který jim věnoval don Martin de Hoeff-Huerta při veřejném prohlášení 17. srpna 1635. Dne 12. února 1636 bylo vydáno císařské rozhodnutí o založení jezuitské koleje v královském městě Klatovy a městské radě bylo 20. února téhož roku nařizováno realizaci koleje všemožně podporovat. O této věci s klatovskými měšťany jednal i již zmiňovaný Přebík Jeníšek z Újezda, s nímž úzce spolupracoval Albert Chanovský.

Jeníšek s Chanovským také předsedali v komisi, která si předvolávala jednotlivé obyvatele Klatov a dohlížela na jejich konverzi ke katolictví. To se Klatovští snažili alespoň oddálit s nadějí, že válečné události umožní větší náboženskou toleranci. Když komisaři hrozili, že nekatolíci nebudou ve městě trpěni a budou nuceni odejít, rozhodli se skoro všichni přestoupit na „pravou“ víru. Mnohé konverze však byly pouze formální. To dokazuje i úryvek z díla Jana Floriana Hammerschmieda *Historie klatovská*: „*Dům modliteb prázdný, němý a hluchý zůstával, ačkoliv měšťané častokrát byli k jeho návštěvě od vrchnosti duchovní i světské napomínáni. Leč málo to prospělo. Ani svatý a zázračný kontrfekt bohorodičky pasovské, na velkém oltáři postavený, i když mnohé divy prokazoval, do kostelů je nevábil. Lidé, zatvrzelá srdce majíce, málo nebo nic na to dbali. Když potom velební Patres Societas Jesu do Klatov v roce 1636 byli přijati, lidé nové věci milující, dál starodávný městský kostel zanedbávali a za novotami k jezuitům přicházeli.*“

⁶⁶ HEROLD, Miroslav. Klatovský kostel neposkvrněného početí panny Marie a sv. Ignáce z Loyoly. Příběh jedné stavby Tovaryšstva Ježíšova (1656–1773). In *Barokní jezuitské Klatovy*. Klatovy: občanské sdružení Klatovské katakomby, 2007, s. 111–112.

Dne 11. března 1636 přijeli do Klatov první jezuité (Molitoris, Stredonius, Aquitanus) a následující den se konalo zasedání konšelů a obecních starších, na kterém jezuité poděkovali za přijetí a za podporu, které se jim bude dostávat. Jezuité okamžitě začali s přizpůsobováním Korálkovského domu⁶⁷ pro výuku, s níž začal 13. dubna 1636 Molitor⁶⁸. Oficiálně vznikla první jezuitská kolej v Klatovech v roce 1642, umístěna byla zřejmě v domě Korálkovském, jejím prvním rektorem byl Ondřej Středa (Andreas Stredonius).

Již od roku 1637 jednali členové řádu Tovaryšstva Ježíšova o vhodném místě pro novou kolej. Dnes můžeme říci, že měli štěstí, neboť Klatovy postihl 12. května 1579 rozsáhlý požár, který zachvátil jihozápadní část města, tedy část, která se jezuitům jevila jako nejvhodnější. Domy zasažené požárem nebyly zpátky obnoveny, na jejich místě zůstalo několik let jen spáleniště, a tak město souhlasilo s postoupením těchto pozemků jezuitům, kteří do roku 1654 získali všechny potřebné pozemky.⁶⁹ Výstavba nové jezuitské koleje a kostela je spojena především se jménem Carla Luraga, který navrhl půdorys celého komplexu budov kolem roku 1655. Rektorem koleje byl Theodorus Moretus, který uzavřel smlouvu o výstavbě koleje v nám dochované podobě. Základní kámen koleje byl položen 13. dubna 1655 a stavba kostela Neposkvrněného početí Panny Marie a sv. Ignáce, kterou zpočátku vedl a také dokončil Giovanni Domenico Orsi de Orsini, započala 24. dubna 1656 na svátek sv. Jiří.⁷⁰ Dne 31. července 1675, na svátek sv. Ignáce z Loyoly byl kostel vysvěcen a první mše se konala 8. prosince téhož roku na svátek Neposkvrněného početí Panny Marie, které je kostel také zasvěcen. Pravidelně se pak kostel začal využívat od roku 1677 a celý chrám byl vysvěcen 20. srpna 1679 biskupem Janem Ignácem Dlouhoveským.⁷¹ Stavba koleje pokračovala o poznání rychleji než vybudování kostela, a již v roce 1661 byla její dokončená západní část využívána jako gymnázium.

⁶⁷ Tento dům stával na dnešním prázdném místě pod kostelem neposkvrněného početí panny Marie a sv. Ignáce.

⁶⁸ Vedoucí řádových staveb.

⁶⁹ Prostředky k výstavbě nezískal řád pouze od města, ale i do samotných obyvatel. Lucie Otylie Libštejnská, manželka hraběte z Kolovrat darovala jezuitům 50 000 zlatých a její bratr Adam Bořita z Martinic poskytl 10 000 zlatých. Dne 20. dubna 1651 postoupila Regina Kateřina Kocová rozená z Klenové, Janovic a na Habarticích dům č. 4 v klášterní ulici v Klatovech a 29. ledna 1663 i statek Habartice.

⁷⁰ Dostupné z WWW: <http://www.katakomy.cz/jezuiteaklatovy.aspx>.

⁷¹ ČERNÝ, Karel. Klatovská miscelanea – příspěvek ke každodennosti klatovské koleje Tovaryšstva Ježíšova na počátku 18. století. In *Balbínovská miscelanea*. Klatovy: Městská knihovna, 2001, s. 58.

Dne 8. července 1680 vypukl v Klatovech další ničivý požár, který neušetřil ani jezuitskou kolej s refektářem, kuchyní, lékárnou a knihovnou. Požár zasáhl také kostel, který ovšem dopadl o něco lépe než kolej. Shořela „pouze“ veškerá výzdoba, nové varhany, oltáře a kazatelna. Škody dosáhly takových rozměrů,⁷² že se začalo uvažovat nad tím, je-li obnova celého komplexu proveditelná. Pomocnou ruku v té chvíli nabídla jezuitům šlechta, ovšem ani její pomoc neušetřila Tovaryšstvo Ježíšovo prodeje štěpánovického panství roku 1694. Od kupce Františka Maxmiliána hraběte Czernina z Chudenic dostali za panství ve Štěpánovicích 21 000 zlatých. Získané finanční prostředky byly věnovány na opravy koleje a kostela. Nejdříve se začalo s rekonstrukčními pracemi na koleji, jelikož bylo potřeba, co nejdříve obnovit výuku a zázemí řádu v Klatovech. Kolej byla opravena až roku 1703, práce na kostele ustali o rok dříve, ale celá oprava kostela byla hotova až roku 1717. V prvním desetiletí 18. století byly jezuitům poskytnuty další finanční prostředky a oni mohli požádat Kiliána Ignáce Dientzenhofera o dostavbu západní části kostela. Kvůli požáru byla odložena stavba plánovaného semináře na západ od koleje až do roku 1692, stavební práce na semináři byly dokončeny již roku 1701. Když byla dokončena oprava koleje a kostela a postaven nový seminář, mohlo se začít se stavbou nového gymnázia, do kterého by se vešel větší počet studentů. Gymnázium se začalo stavět roku 1719 západně od kostela a o rok později byla jeho budova dokončena. Vyučovat se tam začalo až od 10. listopadu 1721.⁷³

4.1 Vyučování na gymnáziích řádu Tovaryšstva Ježíšova

Vliv jezuitů se postupně šířil a s tím se rozvíjela i škola. V roce 1637 měla škola pouze dvě třídy, o deset let později jich měla už šest. Největší počet žáků na klatovském gymnáziu byl v letech 1713–1714, kdy jich na výuku docházelo celých 354. Tomuto na tehdejší dobu vysokému číslu mohli jezuité poděkovat morové ráně, která se Klatovům vyhnula, ale neušetřila sousední města.

Jezuitské školství bylo určováno podrobným předpisem, tzv. Studijním řádem (*Ratio studiorum*), schváleným roku 1599 a nezměněným až do roku 1773. Tento

⁷² Vzniklá škoda byla vyčíslena na 20 000 zlatých.

⁷³ ASCHENBRENNER, Vít. *Hudebně-liturgický provoz jezuitské koleje v Klatovech v 18. století*. Plzeň, Západočeská univerzita, 2011. str. 41–42.

předpis jasně stanovuje cíle, formy i způsoby výuky, také sloužil jako „školní osnova“ a příručka pro začínající učitele. Studium na jezuitském gymnáziu (*scholae studiorum inferiorum*) bylo rozděleno do pěti tříd (*rhetorica, humanitas et tres grammaticae*).⁷⁴ Musíme si ale uvědomit, že třídy v té době nebyly brány tak, jako v dnešním slova smyslu. Spíše než jednotlivé ročníky lze třídy chápat jako stupně výuky. Počet tříd a hlavně počet učitelů mohl být různý, množství tříd bylo zvyšováno ze dvou důvodů. První byl samozřejmě počet žáků, který neustále stoupal, druhým bylo rozdělení látky v nejnižším stupni gymnaziální výuky na dva roky, podle počtu žáků pak byl tento stupeň rozdělen na dvě třídy. Stejně tak, jak byl počet tříd navyšován v závislosti na počtu žáků, mohl být ze stejného důvodu i snižován, rozdílná úroveň studujících v jedné třídě byla řešena jejich rozdělením do oddělení.

V první fázi výuky (*infima classis grammatica*) si žáci osvojovali nejen základní slovní zásobu latinského jazyka, ale také celou morfologii a úvod do syntaxe, tj. první a začátek druhé knihy Gramatiky Emmanuela Alvareze. Tyto vědomosti se učili žáci dva roky, první rok se chlapci (rudimenisté) věnovali především latinským jménům a slovesům a osvojovali si základní slovní zásobu. Druhý rok byli žáci (principisté) vyučováni morfologii a syntaxi, osvojení si abecedy umožňovalo také nahlédnutí do základů řeckých jmen a sloves. Ve třetím roce navštěvovali žáci prostřední gramatikální třídu (*media classis grammatica*), jejíž náplní bylo zvládnutí základní gramatiky, tedy celé druhé kapitoly Gramatiky a v řečtině poustoupili k morfologii, při jejíž výuce se stále používal rodný jazyk a nikoli latina jako ve vyšších ročnících. Ve čtvrtém roce, tedy v poslední gramatikální třídě (*suprema classis grammatica*) byli studenti vyučováni syntaxi. Po skončení tohoto ročníku měli žáci zvládnutou gramatiku a při studiu řečtiny se zabývali syntaxí.⁷⁵

Učivo páté třídy, poetiky (*humanitas, poetica*) se soustředilo hlavně na rozvoj vyjadřovacích schopností (*eloquentia*). K jejich zvládnutí bylo zapotřebí, aby si žáci osvojili tři základní dovednosti. Především museli výborně ovládat latinský jazyk, poté nesměla chybět znalost dějinných událostí a pozornost byla věnována také

⁷⁴ VALENTOVÁ, Kateřina. Jezuitské gymnázium počátku 18. století. In *Barokní jezuitské Klatovy*. Klatovy, 2007. str. 102.

⁷⁵ BOBKOVÁ – VALENTOVÁ, Kateřina. *Každodenní život učitele a žáka jezuitského gymnázia*, s. 53–54.

„všeobecnému přehledu“. Pozadu nezůstala ani metrika⁷⁶ a výklad základních rétorických pravidel, k čemuž učitelé používali učebnice nebo Ciceronovy řeči. Studium na gymnáziu bylo ukončeno rétorikou (*rhetorica*, studenti se nazývali *rhetores*), ve které bylo cílem vyučujících rétorů dovést řečnické schopnosti svých studentů až k ciceronské dokonalosti. Žáci museli plně pochopit nejen díla Ciceronova, ale také Aristotelova a především „vstřebat“ a inspirovat se stylem, jakým byla tato díla napsána. Svoji slovní zásobu si rozšiřovali četbou poetických děl, pedagogové Tovaryšstva Ježíšova žákům nejčastěji předkládali Senecova dramata, s jejichž pomocí se žáci seznamovali s antickým dramatem. Znalosti dějin si žáci rozšiřovali četbou historických textů a pojednání (Caesarova či Liviova), svůj čas věnovali také Ovidiovým, Vergiliovým a Horatiovým básním, ovšem pasáže, které se zdály být „nemravné“ jim zůstaly utajeny.⁷⁷

Nároky pedagogů a výuka byly vždy přizpůsobeny věku a znalostem studentů, což lze doložit i dochovanými záznamy o výuce v rodném jazyce žáků. První rok gymnaziálních studií mluvili učitelé k žákům jejich mateřským jazykem, latina byla slyšet málokdy, většinou jen při diktování latinských slovíček, nebo v případě vysvětlování gramatických pravidel. Jak žáci postupovali do vyšších ročníků, byla latina používána stále častěji, až rodný jazyk studentů bylo slyšet pouze při hodinách řečtiny. To ale neznamená, že by se ve vyšších třídách mateřský jazyk vůbec nepoužíval. Přednášející se k němu uchýlil pokaždé, bylo-li třeba přiblížit žákům právě překládaný text, nebo vysvětlit nějaký složitý stylistický prvek.

Obsazenost tříd se často pohybovala kolem 80 studentů, není proto divu, že pedagogové chtějící si udržet autoritu, kázeň ve třídě a ještě k tomu motivovat svěřence ke studiu, museli využívat systém odměn a trestů. Učitelé často spoléhali na přirozenou soutěživost žáků. K tomu pomáhaly divadelní hry, které byly jezuiti pořádány. Pokud si žák plnil všechny své povinnosti, měl větší šanci být vybrán do předních míst na takovýchto představeních, pokud ale nezabralo lepší místo při divadelní hře ani vyšší postavení ve třídě, nastoupil trest. Trest neměl být zaměřen na fyzické potrestání, ale spíše na ostudu, která z nich plynula.⁷⁸

⁷⁶ Nauka o básnickém rytmu.

⁷⁷ ČORNEJOVÁ, Ivana. *Tovaryšstvo Ježíšovo*, s. 70.

⁷⁸ VALENTOVÁ, Kateřina. *Jezuitské gymnázium počátku 18. století*, s. 105–106.

4.1.1 Pedagogický sbor a studenti na gymnáziu Tovaryšstva Ježíšova

Hlavní dozor nad školami a výukou prováděl provinciál a v rámci dané koleje rektor. Praktická zodpovědnost za výuku a její kvalitu byla svěřena školnímu prefektovi, jejichž počet se lišil podle typu školy. Pokud se jednalo o nižší i vyšší školství dohlíželi na to dva prefekti, ale pokud bylo při koleji pouze gymnázium, stačil jen jeden prefekt (*praefectus scholarum/studiorum*). Na výuku dohlížel prostřednictvím porad s vyučujícími a její kvalitu si ověřoval jako člen komise, před kterou žáci skládali zkoušky, byl-li jejich cílem postup do dalšího ročníku.⁷⁹ Na klatovském gymnáziu vykonával tuto funkci například Franciscus Materzovsky.⁸⁰

Vyučující na jezuitských gymnáziích se nazývali *magistri a professores*, učitelé se mohli stát *scholastici approbati*, ale také ti, jež složili slavné řádové sliby, nebo ti, kteří je měli teprve před sebou. Dalo by se říci, že seznámení se s profesí učitele bylo pro jezuitu téměř povinné a jen opravdu ti nejnadanější mohli ihned po ukončení filozofických studií pokračovat na teologické fakultě. I délka vyučování se lišila u každého vyučujícího, ohled se při tom samozřejmě bral na jejich schopnosti. Pokud se našel někdo, komu vyučování studentů činilo potíže, či někdo, kdo byl odhodlán se vzdělávání po zbytek svého života nevěnovat, mohl učit kratší dobu. V praxi to většinou probíhalo tak, že učitel po čtyřech letech opustil gymnázium a odešel na teologickou fakultu, nechal se vysvětit na kněze, složil zkoušku a vrátil se na místo učitele.⁸¹ Pro gymnázium i samotného žáka měl větší cenu ten, který se naopak vzdělávání druhých rozhodl zasvětit svůj život, ovšem i u něho se délka působení na jedné škole lišila. Někteří vyučující mohli s žáky postupovat jako dnes třídní učitelé, jiní už po roce předávali svoji třídu dalšímu učiteli. V české provincii vyučovali magistri jen v gramatikálních třídách a většina z nich vystřídal různá gymnázia.

Profesory poetiky se stávali absolventi teologie,⁸² a nejčastěji ji vyučovali pouze jeden rok, jedinou výjimku tvořili ti, kteří poetiku vyučovali jak před, tak po absolvování teologie. Protiklad k vyučujícímu poetiky představovali přednášející rétoriky, kteří se tomu věnovali až několik let. Ale to také nebylo na všech jezuitských

⁷⁹ BOBKOVÁ – VALENTOVÁ, Kateřina. *Každodenní život učitele a žáka jezuitského gymnázia*, s. 62.

⁸⁰ BOBKOVÁ, Kateřina. Profesori rétoriky na klatovském gymnáziu 1711–1714. In *Balbínovská miscelanea*. Klatovy: Městská knihovna, s. 64.

⁸¹ BOBKOVÁ, Kateřina. *Profesori rétoriky na klatovském gymnáziu 1711–1714*, s. 65.

⁸² Takto tomu bylo zvykem hlavně v Klementinu a v Klatovech.

gymnáziích stejné, například na klementinském gymnáziu se v letech 1711–1740 vystřídal pouze sedm učitelů rétoriky, kdežto v Chomutově jich bylo devatenáct a v Klatovech dvacet tři.⁸³

Většina učitelů vyučovala rétoriku pouze jeden rok, ovšem našli se i tací, kteří na místě učitele rétoriky vydrželi dva až tři roky. V Klatovech byli takovými učiteli například: Thomas Grismiller působící na gymnáziu v letech 1717–1718, Gregorius Lochowsky, který rétoriku vyučoval od roku 1719 do roku 1721 či Simeon Logdman, který byl učitelem rétoriky „jen“ v letech 1725–1727, ale od roku 1730 zastával v Klatovech funkci školského prefekta. Pro jeho znalost němčiny, řečtiny a italštiny mu byla svěřována také funkce historika koleje.⁸⁴

Významní učitelé se našli i na klatovské jezuitské koleji. Například K. Kolčava, který přednášel v gramatikální třídě je jednou ze základních osobností reprezentujících jezuitské divadlo, J. Tesánek také učil gramatikální třídu a zároveň byl velmi uznávaným matematikem a fyzikem. Mezi respektované hebreisty patřil na klatovské koleji F. Zelený. To jsou nejdůležitější učitelé na klatovském gymnáziu a koleji.⁸⁵

Dalo by se říci, že učitel na jezuitském gymnáziu měl tři hlavní úkoly: vést studenty ke zbožnosti, naučit je, co nejlépe latinskému jazyku a udržovat ve škole klid a pořádek. Jezuitské gymnázium bylo určeno pouze chlapcům a zdejším studentem se mohl stát každý hoch, který absolvoval alespoň triviální školu. Na urozenost nebo hmotné zajištění žáků či jejich rodičů nebyl brán zřetel. Pokud rodiče chtěli, aby syn navštěvoval jezuitské gymnázium, museli ho nejdříve přivést k prefektovi, kde musel vykonat „přijímací zkoušku“. Při ní nejdříve prefekt zjistil jaké je mladíkovo dosažené vzdělání a poté pokládal otázky, aby zjistil jeho hloubku. Pokud žák u zkoušky uspěl, byl podle prokázaných znalostí zařazen do příslušné třídy. Rozhodující kritériem pro přijetí do jezuitského gymnázia byl věk, příliš mladí nebo naopak dospívající chlapci byli přijímáni pouze, prokázali-li opravdu velké nadání.⁸⁶ Z toho, co jsme nyní dozvěděli, je nám jasné, že třídy v jezuitských gymnáziích nebyli věkově jednolité.

⁸³ BOBKOVÁ – VALENTOVÁ, Kateřina. *Každodenní život učitele a žáka jezuitského gymnázia*, s. 66.

⁸⁴ BOBKOVÁ, Kateřina. *Profesoři rétoriky na klatovském gymnáziu 1711–1714*, s. 68–71.

⁸⁵ VIKTORA, Viktor. K publikační činnosti profesorů klatovské jezuitské koleje In *Balbínovská miscellanea*. Klatovy: Městská knihovna, s. 77–81.

⁸⁶ BOBKOVÁ – VALENTOVÁ, Kateřina. *Každodenní život učitele a žáka jezuitského gymnázia*, s. 68–69.

Mnoho žáků, kteří nastoupili na gymnázium, si studium prodlužovalo nebo ho nedokončili vůbec.

Klatovské gymnázium nebylo školou prestižní, ale ani zcela periferní. Klatovy bývaly podobně jako pražské novoměstské gymnázium místem, kde jezuité končili své učitelské a prefektské kariéry. Větší přehled o vyučujících na jezuitském gymnáziu a koleji v Klatovech jistě poskytne další studium pramenů.

4.1.2 Každodennost na jezuitském gymnáziu

Život studentů a vyučujících plynul podle jasně daných pravidel, které byly stanoveny ve studijním řádu. Obyvatelé kolejí ráno vstávali již ve čtyři ráno, budil je zvon, jehož zvuk, ale neznamenal okamžitý začátek společných akcí. Den v jezuitské koleji začínal v půl páté tichou meditací, trvající hodinu, kterou uváděla modlitba Ave Maria opakující se několikrát denně.⁸⁷ Hodinovou ranní meditaci si otcové, kteří sloužili první mši v pět hodin, zkracovali o půl hodiny, začátek každé bohoslužby byl ohlašován zvonem. Otcové profesori museli vést kázání hned ráno, aby stihli začátek výuky. Snídaně byla odbývána ve stoje a v tichosti a podávána pouze ve všedních dnech⁸⁸, studenti snídali čtvrt hodiny před začátkem vyučování.

Škola a třídy byly otevírány půl hodiny před zahájením výuky a půl hodiny po jejím ukončení byly zavírány, na starost to měl bratr dveřník (*ianitor scholarum*). Studenti navštěvovali gymnázium pět dní v týdnu. Ranní vyučování začínalo v sedm hodin a končilo kolem půl desáté, poté následovala bohoslužba, oběd, odpočinek a v půl druhé začínala odpolední výuka, která končila kolem čtvrté hodiny. Zhruba v šest hodin byla podávána večeře, po níž následovala modlitba, večerní zpytování svědomí a v devět hodin uléhání. K dodržování školního rozvrhu již tenkrát pomáhal školní zvoněk. První zvonění probíhalo deset minut před započítím samotné výuky, po tomto zazvonění se měli učitelé odebrat před své třídy, kde čekali na druhé zazvonění, které signalizovalo začátek výuky. Součástí přestávky mezi ranním a odpoledním vyučováním byl, jak už bylo řečeno, také oběd. V koleji obědvali pouze vyučující, žáci se chodili

⁸⁷ Modlitbu jezuité ještě opakovali v poledne a při západu slunce.

⁸⁸ Pro lepší pochopení denního programu, je důležité zmínit, že za všední den je brán ten, ve kterém probíhal denní program beze změn, a z hlediska školy jsou všední dny ty, kdy vyučování probíhalo bez omezení.

najíst domů, nebo do semináře či konviktu⁸⁹. Každé jídlo začínalo požehnáním a končilo díkuvzdáním, podávané bylo tříchodové „menu“, pokrmy byli označovány jako *antipastus*, *portio* a *postpastus*.⁹⁰ Na stole se také pravidelně objevovala vlastní vypěstovaná zelenina a ovoce, v Klatovech se jezuité zaměřili na pěstování okurek a jablek. Mezi nápoje, jež jsou nejčastěji zmiňovány, patří tyto: víno, které se podávalo při slavnostních příležitostech, a pivo, klatovští jezuité měli ve Cvrčovci vlastního sládky. Pivo bylo dokonce určené i pro studenty, kteří ho dostávali teplé s máslem, když zpívali za chladných rán v kostele.⁹¹ Po skončení odpolední výuky, odcházeli ze školy studenti i učitelé. Žáci, ale nedocházeli rovnou domů, shromažďovali se v kostele k modlitbám. Po večeři následoval krátký odpočinek, jehož konec byl signalizován zvoněním, při kterém se uzavíral refektář. Poslední zvonek zazněl vždy v půl deváté a všechny vyzýval k ukončení modliteb i prací a k odebrání se na lůžka. Škola byla navštěvována i v sobotu, kdy probíhalo především k opakování probrané látky za celý týden. Rozvrhy a čas výuky rozdělával prefekt školy. Pokud rodiče chtěli uvolnit žáka z výuky, museli podat žádost studijnímu prefektovi a profesorovi studenta.⁹²

Podzimní prázdniny měli studenti rozděleny podle studijních oborů; filozofie a teologie měla dva měsíce prázdnin, rétorika měsíc a poetika tři týdny, syntaxisté dva týdny a pro tři zbylé obory byl vymezen týden prázdnin. Vánoční prázdniny trvaly týden, od 24. do 31. prosince, pro nižší třídy byly určeny od oběda 24. prosince do oslav dní neviňátek.⁹³ Velikonoční prázdniny trvaly čtrnáct dní, tedy od velikonoční do bílé neděle.⁹⁴

4.2 Změna architektonického rázu města Klatovy

Jak již bylo řečeno výše, když roku 1636 přišlo Továřstvo Ježíšovo do Klatov, rozhodlo se jim město postoupit pozemky po několika domech shořelých při velkém požáru v roce 1579. Z těchto měšťanských domů vznikla později kolej, seminář

⁸⁹ Budova zřizovaná při klášterech, zajišťující studentům stravu a ubytování.

⁹⁰ BOBKOVÁ – VALENTOVÁ, Kateřina. *Každodenní život učitele a žáka jezuitského gymnázia*, s. 141–149.

⁹¹ ČERNÝ, Karel. *Klatovská miscelanea*, s. 61.

⁹² KROESS, Alois. *Geschichte der Böhmisches Provinz der Gessellschaft Jesu III*. Velehrad: Refugium Velehrad-Roma, 2012, s. 342.

⁹³ Svátek neviňátek byl slaven 28. 12., v tento den se připomínalo „řádění“ krále Heroda v Betlémě.

⁹⁴ KROESS, Alois. *Geschichte der Böhmisches Provinz der Gessellschaft Jesu III*, s. 342.

a samozřejmě také kostel a tím byla změněna tvář jihozápadní části dnešního náměstí Míru. Touto přestavbou se jezuité neodmyslitelně zapsali do architektonických dějin Klatov.⁹⁵ Hned na začátku kapitoly bych vás ráda upozornila, že tato část práce nemá za úkol ukázat architekturu jezuitského kostela Neposkvrněného početí Panny Marie a sv. Ignáce, ale právě vliv jezuitů na architekturu města.⁹⁶

Areál jezuitské koleje stál na místě, kde bychom v dnešní době našli budovu s číslem popisným 59/I. V tomto objektu se nyní nachází městská knihovna, kanceláře, ale také některé odbory městského úřadu.

Ještě než byla postavena jezuitská kolej, stávaly tam dva bloky městských domů. Na rohu prvního bloku stál dům Buškovský (č. 1). Tento dům dostal jméno po Buškovi bakaláři, který roku 1529 zastával úřad městského rychtáře. Když se roku 1547 rozhodlo o stavbě nové věže mezi domem Buškovským a Hauskovským (dnešní radnice) bylo nutné, aby obec dům odkoupila, protože majitelům by vznikla škoda zastavěním některých oken. Klatovská obec si objekt dlouho neponechala. Již 11. června ho prodala za 600 kop grošů míšeňských. Kvůli ztrátě 2. a 3. svazku trhových knih nevíme, jak se dům dostal do vlastnictví Janovi Pachtovi, který ho držel až do roku 1624. Domu číslo 2 se říkalo „na Kovárně“, v 60. a 70. letech 16. století ho vlastnil Martin Bylina, a od něj prodejem přešel přes několik vlastníků. Skončil u Zuzany Šneydarové, která ho vlastnila až do roku 1648. Vedle domu „na Kovárně“ stál dům (č. 3), kterému se říkalo Kouskovic, podle Jana Kouska zakladatele erbovní a později rytířské rodiny Kousků ze Sobětiček. Dům postupným prodejem doputoval až k Evě manželce Adama Havla Koce z Dobrše a na Úloze, která ho zdědila po své matce Sibyle Běšínové z Jichu, a která ho vlastnila až do roku 1630. Na rohu bloku budov stál dům (č. 4) jménem Pibrlovský později Střelcovský, který roku 1636 věnoval jezuitům klatovský lékárník Tobiáš Stiling výměnou za dům Skřivánkovský (č. 146).

V dalším bloku budov posloužily k vybudování koleje tyto: dům (č. 9) Jana Šikovacího stávající u měšťanské zdi. V jeho sousedství stál dům (č. 10), který vlastnil Jakub Pechan, a který se prodejem dostal až k Matěji Šimkovicovi. Dům (č. 11) stojící

⁹⁵ V příloze naleznete plán této části náměstí, kde jsou znázorněny původní měšťanské domy s popisnými čísly.

⁹⁶ Čerpat budu z díla Jindřicha Vančury *Dějiny někdejšího královského města Klatov II.*, neboť jinde nejsou v takovém měřítku zaznamenány budovy, které byly později přestavěny na jezuitskou kolej a kostel.

hned vedle dostal pojmenování Pánkův, roku 1542 koupil tento obytný objekt Václav, syn Matěje Šimkovice. Vedle nárožního domu Pánkova stál dům Boškův (č. 12), u nějž byl dům nebo pivovar Špitálníkovský, který roku 1506 vlastnil Jan Nykodem ze Šentálu.

Protože od osmdesátých let chybí trhové knihy a pokračují až čtvrtým svazkem, tudíž nevíme, jak bylo s domy nakládáno dále, domníváme se, že všechny zmíněné budovy, které zasáhl požár, který vypukl 6. července 1615, byly postoupeny jezuitům, kteří na jejich místě vystavěli seminář. Rovněž využili spálených domů v bloku v horním rohu náměstí. Domy nad masnými krámy prý patřily svou úpravou průčelí k nejkrásnějším na náměstí. Na rohu stál dům (č. 15) Šatlávkovský, kvůli požáru nevíme, jak se tento dům dostal k Janovi st. Maumillerovi přezdívanému Švábkovi, podle něj dostal dům nové pojmenování Švábkovský. V záznamech registru soudu komorního o různých výtržnostech, můžeme usuzovat, že v tomto domě byl hostinec. Mezi tímto domem a masnými krámy stával dům Korálkovský, roku 1540 náležející Anně Korálkové, matce Viktorýna Korálka, královského rychtáře v Klatovech. Jeho průčelí bylo ozdobeno obrazy českých králů a knížat do Ferdinanda II. Požár zasáhl oba tyto domy, na místě domu Švábkovského byl postaven za rektora jezuitské koleje Theodoretta Moreta, kostel sv. Ignáce a Neposkvrněného početí Panny Marie, místo druhého domu zůstalo volné.

Na druhé straně toho bloku stál dům (č. 16), který původně vlastnil Jan Hodek, posledním vlastníkem domu byla roku 1625 Anna Markéta, manželka Jiřího Tyczyngara. Vedle něj stál dům Kvildovský (č. 17) a s ním sousedil dům (č. 18) Karletovský, který prodejem přešel až do vlastnictví Matěji Lounskému, který zemřel roku 1620 bez dědiců.⁹⁷

⁹⁷ VANČURA, Jindřich. *Dějiny někdejšího královského města Klatov II*. Klatovy: Nakladatelství města Klatov, s. 526 – 527, 538 – 543.

4.3 Katakomy

Jako klatovské katakomby jsou dnes známé krypty pod jezuitským kostelem Neposkvrněného početí Panny Marie a sv. Ignáce v Klatovech. Vybudovány byly při stavbě kostela v letech 1656 – 1676 a staly se pohřebištěm místních jezuitů, příslušníků šlechty, vojáků a významných měšťanů. Mezi lety 1676–1783 do nich bylo uloženo kolem dvou set zesnulých. Počet by se zajisté zvyšoval, kdyby roku 1784 nevydal panovník Josef II. zákaz pohřbívání v kryptách. Posledním zde pohřbeným se stal Antonín Weichs a zřejmě nejznámější postavou zde uloženo k věčnému odpočinku je Albert Chanovský z Dlouhé Vsi.

Těla byla ukládána na hoblinách do dubových rakví a poté byla ještě obložena chmelem. Každá rakev byla opatřena olověnou destičkou se jménem, datem narození a úmrtí zemřelého. Některé destičky se nám dochovaly dodnes, ale bohužel je více těch, které se v průběhu staletí staly nečitelnými. Postupem času se z pohřbených pomocí větracích kanálů vedoucích do krypt staly mumie, vážící v dnešní době kolem osmi až deseti kilogramů. V klatovských kryptách jsou uložena přirozeně mumifikovaná těla. K přirozené mumifikaci dochází v prostředí nadbytku suchého a teplého vzduchu. U zemřelého vysychá nejprve kůže a podkoží a pak vnitřní orgány, také dochází k výrazným ztrátám tekutin a solí. V ideálních podmínkách je proces mumifikace ukončen po zhruba třech měsících.

V osách bočních prostorů pod kaplemi jsou umístěny otvory spojující krypty s venkovním prostředím. Ve zdech oddělujících jednotlivé boční kaple vedou ventilační průduchy – komíny. U paty ventilačních průduchů jsou průlezné otvory, které spojují sousedící prostory a také prostory nacházející se přímo u obvodních stěn jsou propojeny se sousedním prostorem, a to minimálně ventilačními otvory. Můžeme říci, že krypty měly přímý přívod a odvod vzduchu. K odvodu hlavně teplého vzduchu sloužily svislé ventilační průduchy a v kryptách pak zůstal hlavně studený vzduch. Při ventilaci dochází k „vanovému efektu“, čímž se stabilizuje mikroklima.⁹⁸

Při opravě střechy kostela ve 30. letech 20. století, zasypali dělníci větrací otvory sutí a stavebním odpadem, čímž se prostředí v kryptách razantně změnilo. Změně klimatu podlehl 140 těl, která byla uložena do hromadného hrobu na hřbitově

⁹⁸ Stálá expozice. Katakomy, Klatovy.

sv. Jakuba v Klatovech.⁹⁹ Při posledních generálních opravách a úpravách prostorů krypt došlo k obnovení funkce všech svislých ventilačních průduchů.¹⁰⁰

⁹⁹ Dostupné z WWW: <http://www.katakomy.cz/katakomyklatovy/historiekrypty.aspx>.

¹⁰⁰ Stálá expozice. Katakomy, Klatovy.

5. ZÁVĚR

Řád Tovaryšstva Ježíšova byl založen v první polovině 16. století sv. Ignácem z Loyoly, který sestavil i jeho řeholi. Kromě náboženské činnosti se jezuité věnovali také vědě, kultuře, umění a školství. V náboženské činnosti upíral řád pozornost hlavně na pastorační a misijní činnost.

Nejdůležitější moment pro samotný řád, vidím ve zranění Ignáce z Loyoly, ještě když bránil pevnost proti francouzskému vojsku. Kdyby býval nebyl zraněn a nedostaly se mu do rukou knihy s životem světců, zřejmě by nikdy tento řád nevznikl. Tovaryšstvo Ježíšovo získali oficiální platnost roku 1534 papežskou bulou *Regimini militantis Ecclesiae*. Brzy po svém založení se Tovaryšstvo stalo oblíbeným a hlavně rozšířeným řádem po celém tehdy známém světě. Ale řád si prošel i okamžiky, které pro něj, ani pro jeho stoupence nebyly nikterak příjemné. Musel se vypořádat s politickou situací v jednotlivých zemích, se zarputilými nekatolíky, zatracováním a silnou kritikou, stejně tak se na něm podepsali i významné historické momenty. Vyhrčená situace na církevním poli došla tak daleko, že byl řád v 18. století papežem zrušen.

Cílem mé práce je shrnutí vzniku a vývoje Tovaryšstva Ježíšova v obecném i českém kontextu. Přínos své práce spatřuji ve shrnutí důležitých mezníků v dějinách Tovaryšstva Ježíšova, jak obecně, tak na území českého království.

Nedlouho po svém vzniku pronikli jezuité i na české území, kde založili mnoho kolejí, seminářů i několik akademií. Jezuité vždy dbali na kvalitu výuky. Ale školní činnost nebyla jedinou prováděnou činností na území Českého království. Jezuité se starali o nemocné, pomáhali v chudobincích a zapojovali se do kulturního života. Ani v Čechách to řád neměl zcela jednoduché, roku 1618 byl vypuzen, ale jezuité se nevzdali a roku 1623 vytvořili samostatnou českou provincii zahrnující Čechy, Moravu a Slezsko. Po zrušení řádu členové Tovaryšstva opustili české území, aby se na něj vrátili až o sto let později.

Jezuité jsou a budou neodmyslitelně spjati s dějinným vývojem královského města Klatov. Velkou měrou přispěli k rozvoji školství, architektury a společenského života. Rovněž jejich úloha při rekatolizaci Klatovska byla nezastupitelná. Klatovy bývali protestantským městem, jehož obyvatelé se všemožně snažili oddálit rekatolizaci. Jezuité svým příchodem do města usnadnili její průběh. Klatované se nechali zlákat divadly, slavnostmi a hlavně dostupným vzděláním pro jejich syny. Příslušníci řádu

založili v královském městě Klatovy gymnázium, které se nedlouho po svém založení mohlo pyšnit velkou návštěvností. Také pomohlo zvýšit vzdělanost ve městě a jeho okolí a to z části i proto, že jezuité neposuzovali své žáky podle hmotného majetku, který vlastnili, ale podle jejich schopností.

Co se týká působení jezuitů v Klatovech, klatovská kolej by si zasloužila novější zpracování svých dějin. Informace, které máme, se často v různých pramenech rozcházejí a ne vždy je zcela jasné, jak a co se tehdy vlastně stalo. Díky jezuitům se v Klatovech dochovaly památky, které nám umožňují představit si jejich život a podporují zájem o dějiny jezuitského hnutí.

Pravdou ale zůstává, že jezuité vždy budou v lidech vzbuzovat smíšené pocity. Některými budou zatracováni a období jejich působení na přední politické i církevní scéně bude označováno jako období úpadku Českých zemí, zatímco jinými jsou a budou vychvalováni za své skutky a ochotu pomoci.

6. SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

Prameny:

- DESIDERI, Ippolito. *Cesta do Tibetu*. Praha: Odeon, 1976. ISBN neuvedeno.
- SKÁLA ZE ZHOŘE, Pavel. *Historie česká: Od defenestrace k Bílé hoře*. Praha: Svoboda, 1984. ISBN neuvedeno.
- SOUBORNÉ DÍLO. *Ignác z Loyoly*. Velehrad: Refugium Velehrad–Roma, 2005. ISBN 80-86715-42-6.

Literatura:

- ASCHENBRENNER, Vít. *Hudebně-liturgický provoz jezuitské koleje v Klatovech 18. století*. Plzeň: Západočeská univerzita, 2011. ISBN 978-80-7043-952-4.
- BÍLÝ, Jiří. *Jezuita Antonín Koniáš: Osobnost a doba*. Praha: Vyšehrad, 1996. ISBN 80-7021-191-1.
- BOBKOVÁ – VALENTOVÁ, Kateřina. *Každodenní život učitele a žáka jezuitského gymnázia*. Praha: Karolinum, 2006. ISBN 80-246-1082-5.
- ČORNEJOVÁ, Ivana, RICHTEROVÁ, Alena. *Jezuité a Klementinum*. Praha: Národní knihovna ČR a Česká provincie Tovaryšstva Ježíšova, 2006. ISBN 80-7050-485-4.
- ČORNEJOVÁ, Ivana. *Tovaryšstvo Ježíšovo: Jezuité v Čechách*. Praha: Hart, 2002. ISBN 80-86529-30-4.
- FURNEAUX, Robin. *Amazonka*. Praha: Orbis, 1974. ISBN neuvedeno.
- KADLEC, Jaroslav. *Přehled českých církevních dějin II*. Praha: ZVON, 1991. ISBN 80-7113-003-6.
- KLÍMA, Arnošt. *Čechy v období temna*. Praha: SPN, 1961. ISBN neuvedeno.
- KROESS, Alois. *Geschichte der Böhmischen provinz der Gesellschaft Jesu III: Die Zeit von 1657 bis zur Aufhebung der Gesellschaft Jesu im Jahre 1773*. Velehrad: Refugium Velehrad-Roma, 2012. ISBN 978-80-7412-108-1.
- MATT, Leonard von, RAHNER, Hugo. *Ignác z Loyoly*. Velehrad: Refugium Velehrad-Roma, 2004. ISBN 80-86715-19-1.
- MIKULEC, Jiří. *Rekatolizace šlechty v Čechách: Či je země, toho je náboženství*. Praha: Havran, 2005. ISBN 80-86515-54-0.

NOVOTNÝ, Jiří, POLÁK, František. *Tajné dějiny jezuitů*. Praha: Adonai, 2001. ISBN 80-86500-45-4.

RAVIER, André. *Ignác z Loyoly zakládá Tovaryšstvo Ježíšovo*. Velehrad: Refugium Velehrad-Roma, 2002. ISBN 80-86045-97-8.

SBORNÍK PŘÍSPĚVKŮ. *Balbínovská miscelanea*. Klatovy: městská knihovna Klatovy, 2001. ISBN 80-138-9957-0.

SBORNÍK PŘÍSPĚVKŮ. *Barokní jezuitské Klatovy*. Klatovy: občanské sdružení Klatovské katakomby, 2007. ISBN 978-80-254-0908-4.

SBORNÍK PŘÍSPĚVKŮ. *Bohemia Jesuitica 1556-2006 I*. Praha: Karolinum, 2010. ISBN 978-80-246-1755-8.

VANČURA, Jindřich. *Dějiny někdejšího královského města Klatov II*. Klatovy: Čermák, 1927. ISBN neuvedeno.

VLČEK, Pavel, SOMMER, Petr, FOLTÝN Dušan. *Encyklopedie českých klášterů*. Praha: Libri, 1997. ISBN 80-85983-17-6.

WRIGHT, Jonathan. *Jezuité: Misie, mýty a dějiny*. Praha: BB/art, 2004. ISBN 80-7341-780-4.

Elektronické zdroje:

Charakteristika řádu [online]. Česká provincie Tovaryšstva Ježíšova, 2006 [cit. 2013-20-4]. URL: <<http://www.jesuit.cz/charakteristika.php>>.

HEROLD, Miroslav. *Jezuitský znak IHS* [online]. Česká provincie Tovaryšstva Ježíšova, 2006 [cit. 2013-20-4]. URL: <<http://www.jesuit.cz/ihs.php>>.

CHROUST, Václav. *Historie krypty* [online]. Klatovské Katakomy, 2013 [cit. 2013-20-4]. URL: <<http://www.katakomy.cz/katakomyklatovy/historiekrypty.aspx>>.

CHROUST, Václav. *Komplex jezuitských budov v Klatovech* [online]. Klatovské Katakomy, 2013 [cit. 2013-20-4]. URL: <<http://www.katakomy.cz/jezuiteaklatovy.aspx>>.

7. RESUMÉ

The bachelor thesis “History of Societas Iesu in the Bohemian lands focusing on Klatovy” aims to draw nigh formation and activities of “Societes Iesu” in both common and czech context and also life and work of holy orders. The purpose of this thesis is not to introduce the complete history of Societas Iesu, but to present work of so called “first Societas” that operated until its abolition in 1773.

The work is divided to three chapters. First chapter focuses on the establishment of the order and its actions in its early days. It tries to introduce the life of the found of the order Ignac from Loyoly, the internal arrangement and missionary activity of Societas Iesu. Second chapter focuses on the arrival of Jesuit to the Czech lands and on the political situation. It also looks at establishing colleges, seminars and universities. Third chapter writes about education in Jesuit grammar school and status of teachers in general and also with the focus on Klatovy. The thesis also tries to picture how the royal town Klatovy looked like before the arrival of the order and finally how Jesuits and their students lived.

8. PŘÍLOHA

Tabulka č. 1 – Režim učitelů na jezuitském gymnáziu v Klatovech¹⁰¹

4:00	vstávání
4:30 - 5:30	Ave Maria, ranní meditace
5:00/5:30/6:00	kolejní bohoslužba
6:30	snídaně
7:00 - 9:30	ranní výuka
9:30	bohoslužba pro gymnazisty
10:30/11:00	oběd
11:00 - 12:00	odpočinek
12:00	Ave Maria
12:00 - 13:00	opakování ve škole
13:30/14:00 - 16:00	odpolední výuka
(15:30) 16:00	společná modlitba
16:30	svačina
17:00	úklid koleje, příprava na vyučování
18:00/18:30	večeře
20:00	konec odpočinku
20:15	Ave Maria
20:30	večerní zpytování svědomí
21:00	uléhání

¹⁰¹ Stálá expozice. Katakomy, Klatovy.

Tabulka č. 2: Rozvrh školní výuky na gymnáziích podle Ratio studiorum 1599¹⁰²

		rudimentorum et principiorum	grammatica	syntax	poetica	rhetorica				
DOPOLEDNE	15	cvičení paměti, oprava písemných prací, procvičování					cvičení paměti, oprava písemných prací			
	15									
	15									
	15									
	15	opakování poslední četby					procvičování			
	15	četba Cicerona								
	15	diktuje se téma domácí písemné práce				soutěže		výklad řeči	výklad rétorických pravidel	
	15	cvičení, opakování	výklad gramatiky	výklad a opakování gramatiky	výklad matriky	opakování gramatiky	poetika			historie
	15									
	ODPOLEDNE	15	cvičení paměti - latinská a řecká gramatika		cvičení paměti - latinská a řecká gramatika	recitování básní z paměti	recitování latinských nebo řeckých básní z paměti		recitování latinských nebo řeckých básní z paměti	výklad řeči
15		recitování latinských nebo řeckých básní z paměti								
15		opakování poslední gramatiky		výklad básně	výklad básně	výklad syntaxe	diktuje se téma domácí práce		opakování	
15		výklad gramatiky					řečtina	řečtina	výklad básně	
15				řečtina		řečtina			výklad	
15		řečtina		výklad gramatiky	soutěže, opakování	soutěže	řečtina		soutěže	
15		výklad gramatiky	soutěže, opakování				výklad gramatiky	soutěže, opakování		soutěže
15										

¹⁰² BOBKOVÁ – VALENTOVÁ, Kateřina. *Každodenní život učitele a žáka jezuitského gymnázia*, s. 232–233.

Tabulka č. 3: Průběh školního roku 1708/9 podle deníku otce ministra klatovské koleje¹⁰³

	církevní svátky	Ru	rudimentisté
	neděle	Pr	principisté
	podzimní prázdniny	Gr	gramatisté
	postní doby	Sy	syntaxisté
	letní období se zkrácenou výukou	Poet	poeti
		Rh	rétori

Den	Říjen	Listopad	Prosinec	Leden	Únor	Březen
1.						katechismus
2.						
3.		8:00 slavnostní začátek školního roku, odpoledne volno		celodenní odpočinek		
4.						
5.						půldenní odpočinek
6.		půldenní odpočinek	celodenní odpočinek			
7.			nešpory ¹⁰⁴		celodenní odpočinek	celodenní odpočinek
8.		celodenní odpočinek	titulární svátek lat. mariánské sodality	půldenní odpočinek	katechismus, 13:30 1. deklamace Rh	katechismus, odp. akademie Sy
9.						odp. akademie Gr
10.				celodenní odpočinek	masopustní neděle	
11.				katechismus ¹⁰⁵		odp. akademie Pr
12.		Gr zdobí obraz svého patrona Bl. Stanislava Kostky ¹⁰⁶	výroční den lat. mariánské sodality, 9:00 Requiem ¹⁰⁷ - celá škola		půldenní odpočinek	Ru předvádějí proto- gymnasma ke cti svého patrona sv. Řehoře výroční den příchodu TJ do Klatov
13.					Popeleční středa	celodenní odpočinek
14.			katechismus		půldenní	

¹⁰³ KOLEKTIV AUTORŮ, *Barokní jezuitské Klatovy*. Klatovy: občanské sdružení Klatovské katakomby, 2007.

¹⁰² Večerní chvály, ve kterých se děkovalo za uplynulý den a žádalo se o odpuštění hříchů. K této modlitbě se lidé scházeli v kostele.

¹⁰⁵ Čtení z učebnice, ve které je stručný výklad církevní nauky, obvykle formou otázek a odpovědí.

¹⁰⁶ Stanislav Kostka je patronem Polska a studující mládeže. Do řádu Tovaryšstva Ježíšova vstoupil ve svých sedmnácti letech, ale velmi brzy podlehl těžkému záchvatu horečky.

¹⁰⁷ Zádušní mše.

					odpočinek	
15.		celodenní odpočinek		půldenní odpočinek	katechismus, odp. akademie Sy	katechismus
16.				odp.akademie Sy	akademie Gr	
17.				celodenní odpočinek		Passionis
18.	7:45 začátek škol.roku			katechismus, odp. akademie Gr		
19.			půldenní odpočinek		půldenní odpočinek	
20.					akademia Pr	
21.					celodenní odpočinek	celodenní odpočinek
22.				půldenní odpočinek	katechismus	schvalovací zkouška Rh před otci konsultory
23.	odpočinek					ráno 2. deklamace Poet
24.				celodenní odpočinek		Palmarum, po nešporách představení Rh provedené jménem lat. mariánské družiny
25.	celodenní odpočinek				odpo. Volno	
26.					odp. deklamace Poet, drobná hra Gr pro učitele Ru	většině studentů nebyl povolen odjezd na svátky
27.						8:30 předvelikonoční promluva otce prefekta ke studentům, 9:00 mše a konec výuky
28.		půldenní odpočinek		odp. akademie Pr		Večeře Páně
29.				odp. akademie Ru		
30.	celodenní odpočinek			celodenní odpočinek		
31.						Vzkříšení

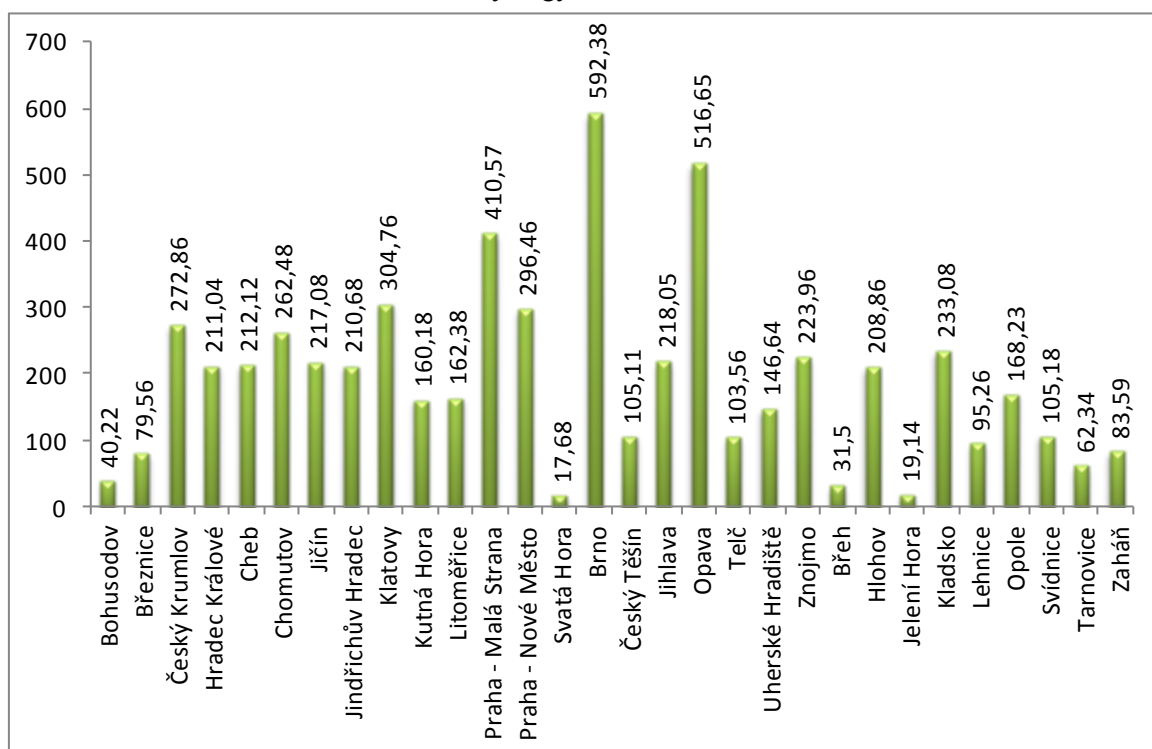
Den	Duben	Květen	Červen	Červenec	Srpen	Září
1.		po nešporách komedie Rh		krátká hra Rh pro rektora (jménem celé školy)	celodenní odpočinek na zahradě	
2.		celodenní odpočinek			katechismus	
3.	obnovení školní výuky	nebyl katechismus				půldenní odpočinek
4.	celodenní odpočinek			celodenní odpočinek na zahradě		
5.	katechismus		gen. zkouška Ru	katechismus		
6.		Dies rogationum	celodenní odpočinek			vyvěšení termínů slavnostního loučení, kompozic a zkoušek jednotlivých tříd
7.		půldenní odpočinek	katechismus, po 16:00 hra Ru, k večerí učitelům přidán 1 chod a pohár vína			slavnostní loučení Rh
8.						
9.	celodenní odpočinek	po nešporách hra Poet		půldenní odpočinek	katechismus	slavnostní loučení Poet, kompozice Rh
10.		katechismus		ráno prefekt a učitelé odjíždí do Dolan		slavnostní loučení Sy
11.	celodenní odpočinek			celodenní odpočinek		celodenní odpočinek
12.	katechismus		celodenní odpočinek, kvůli počasí se nešlo na zahradu	ráno návrat všech z Dolan, katechismus, k obědu učitelům přidán 1 chod a pohár vína		slavnostní loučení Gr
13.					odpočinek	
14.			katechismus			
15.		celodenní odpočinek				
16.						kompozice Pr
17.	celodenní odpočinek	katechismus		celodenní odpočinek		slavnostní loučení Ru
18.	katechismus		celodenní odpočinek na zahradě			celodenní odpočinek
19.		Pentecostes				
20.			celodenní odpočinek, Sy zdobí obraz svého patrona Bl. Aloisia Gonzagy ¹⁰⁸			poslední den školního roku, zkoušky Ru

¹⁰⁶ Alois Gonzaga je patronem mládeže a studentů. Do noviciátu vstoupil ve svých sedmnácti letech, po složení slibů věnoval všechno své úsilí péči o těžce nemocné. Během morové epidemie v Římě, sám nemoci podlehl.

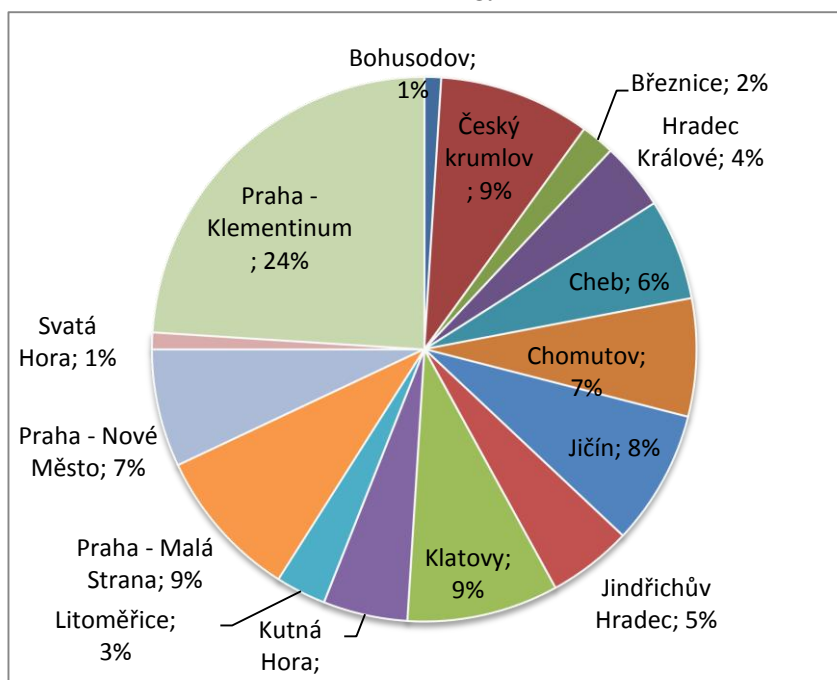
21.			katechismus, 9:00 zpívaná mše kvůli svátku Bl. Aloisia Gonzagy			
22.			cca 16:00 gen. zkouška Pr		celodenní odpočinek	
23.		celodenní odpočinek		celodenní odpočinek	konec letního období	
24.	odp. volno	katechismu, komedie Gr, k večeri učitelům a prefektovi přidán 1 chod a pohár vína	komedie Pr, k večeri učitelům přidán 1 chod a pohár vína			
25.	8:45 odchod studentů na zpívanou mši	porada s prefektem o učitelích, gen. zkouška Sy				
26.		po nešporách hra Sy	1. den rekolekcí ¹⁰⁹			
27.			celodenní odpočinek, 2. den rekolekcí	počátek letního období se zkrácenou výukou	celodenní odpočinek, 4:30 shromáždění studentů, 5:30 začátek procesí do Týnce, 13:00 návrat procesí	
28.		celodenní odpočinek na zahradě				
29.	po 16:00 gen. zkouška Rh				celodenní odpočinek naposledy na zahradě	
30.		Těla a Krve Páně				
31.		katechismus				

¹⁰⁹ Duchovní cvičení.

Graf č. 1: Počet studentů na neakademických gymnáziích v Čechách v letech 1710 – 1749¹⁰⁰

Graf č. 2: Rozložení studentů na všech gymnáziích v Čechách v roce 1746¹¹¹

¹⁰⁸ BOBKOVÁ – VALENTOVÁ, Kateřina. *Každodenní život učitele a žáka jezuitského gymnázia*, s. 253.

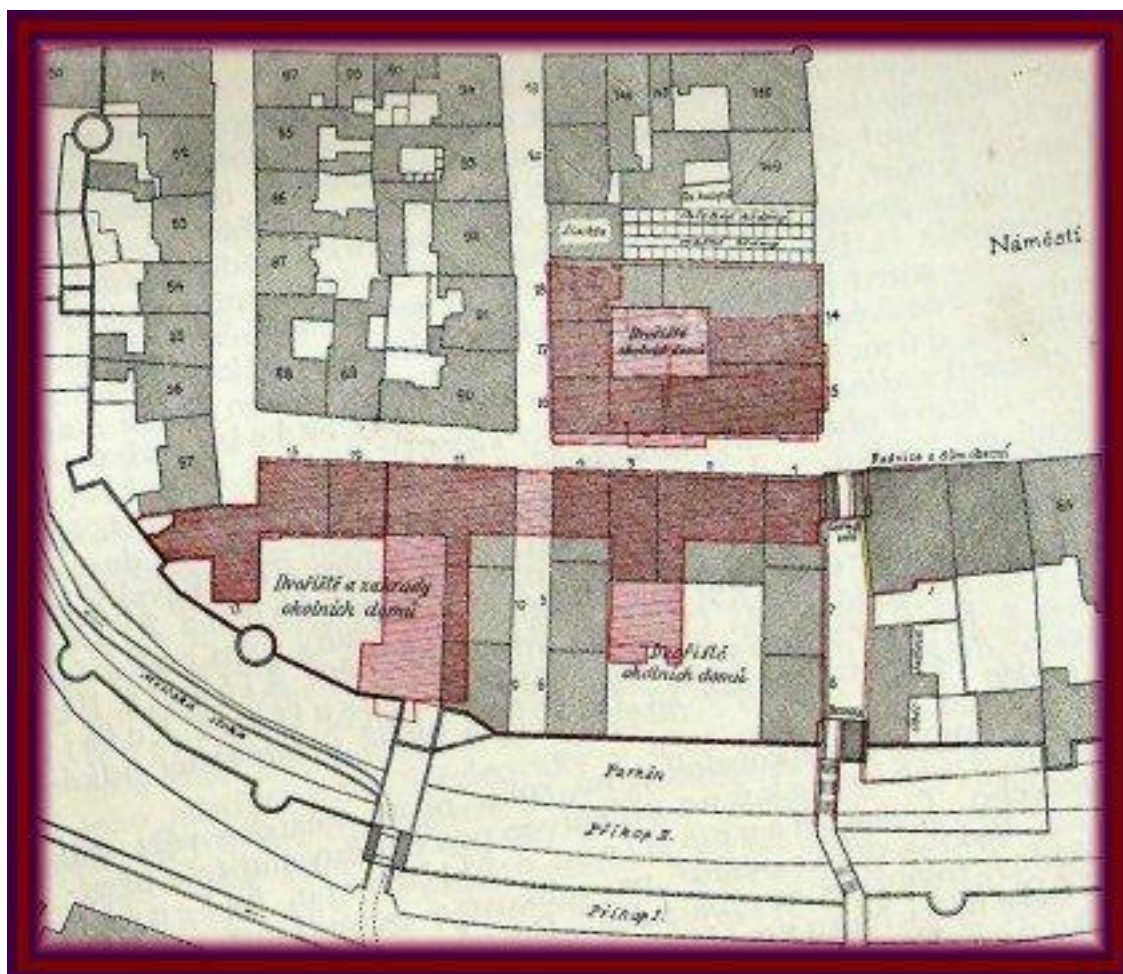
¹¹¹ Tamtéž, s. 251.

Obr. č. 1 – Jezuitský kostel Neposkvrněného početí Panny Marie a sv. Ignáce v Klatovech.¹¹²

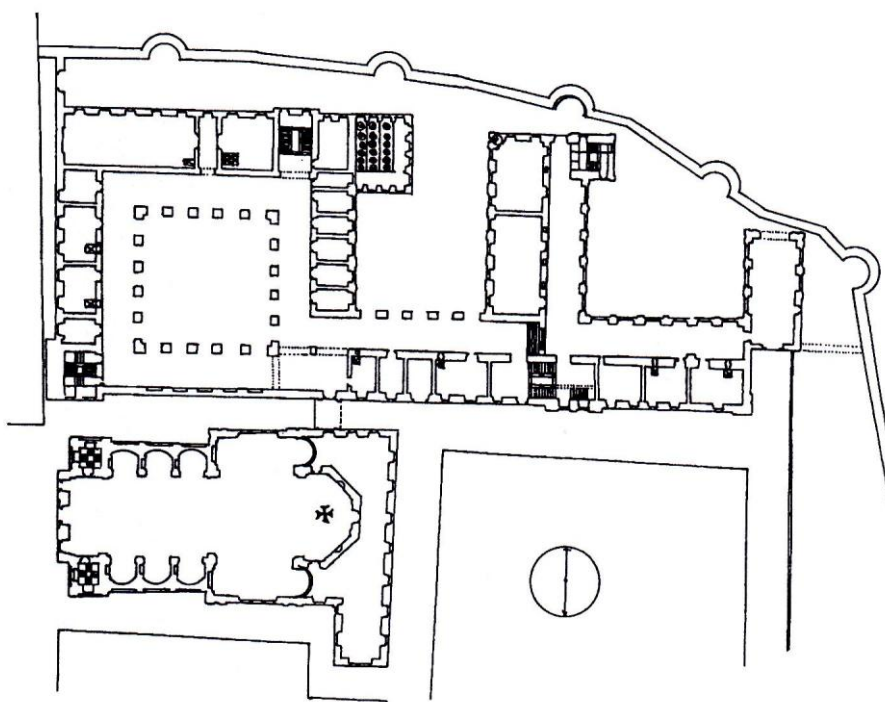
¹¹² ASCHENBRENNER, Vít. *Hudebně-liturgický provoz jezuitské koleje v Klatovech 18. století*, s. 377.

Obr. č. 2 – Měšťanské domy, ze kterých byla postavena jezuitská kolej a kostel.¹¹³

¹¹³ VANČURA, Jindřich. *Dějiny někdejšího královského města Klatov II.* Klatovy: Čermák, 1927, s. 526.

Obr. č. 3 – Půdorys jezuitského komplexu v Klatovech; kresba podle projektu C. Luraga z doby kolem roku 1655.¹¹⁴

¹¹⁴ VLČEK, Pavel, SOMMER, Petr, FOLTÝN Dušan. *Encyklopedie českých klášterů*. Praha: Libri, 1997, s. 77.